

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Role a postavení tradičního maorského umění v současné maorské kultuře.

Martina Hrbáčková

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina HRBÁČKOVÁ**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Role a postavení tradičního maorského umění v současné maorské kultuře.**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se ve své bakalářské práci bude zabývat otázkou do jaké míry je v současné maorské kultuře udržováno tradiční maorské umění. Práce bude založena na terénním výzkumu. Studentka téma zpracuje dle následující osnovy:

1. Úvod
2. Metodologie (polostrukturované a nestrukturované rozhovory, přímé a nepřímé pozorování, studium sekundární literatury a dokumentů, etika výzkumu)
3. Teoretické zakotvení tématu
4. Formulace výzkumných otázek
5. Vlastní výzkum zaměřený na tradiční maorské umění a jeho místo v současné maorské kultuře
6. Zpracování výsledků výzkumu
7. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Armstrong, A. Maori Customs and Crafts. Paraparaumu: Viking Seven-seas Ltd., 2001. ISBN 854670092

Dansey, H. The Maori in Colour. Wellington : Reed, 1976 ISBN: 0589002678

Ferrerová, M. Lidé. Cupro Zlín, s.r.o. : 2004 ISBN: 8086323404

Mára, J. Nový Zéland - návrat k protinožcům, Přešov: 2007 ISBN: 9788025406885

Robley, H.G. Maorské tetování, Sowrelo press, 2008 ISBN: 9788090395718

Sinclair, K. a kol. Dějiny nového Zélandu. Praha: NLN, 2003 ISBN: 8071065560

Stafford, D. M. Tangata Whenua: The World of the Maori, Auckland : Reed, 2002. ISBN: 0790003996

Šatava, L. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Cargo Publishers o.s., 2001

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Lívía Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Tomáši Boukalovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se mnou v průběhu výzkumu ochotně spolupracovali a také všem blízkým za podporu při psaní.

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.03.2009

Martina Hrbáčková

Souhrn

Tato bakalářská práce je věnována roli a postavení tradičního maorského umění v současné maorské kultuře. Autorka se zabývá odlišným přístupem k umění a tradicím z pohledu maorského obyvatelstva žijícího ve městě a na venkově. Dále mapuje složky, které se snaží podporovat maorské umění a maorskou kulturu.

Klíčová slova

Maorové, umění, kultura, tradice

Title

The Role and Position of Traditional Maori Art in Contemporary Maori Culture.

Abstract

The bachelor work deals with role and position of traditional Maori art in contemporary Maori culture. The work deals with different attitude to art and traditions through the view of Maori people living in the city and in the country. The work surveys on components which help to support Maori art and Maori culture.

Key Words

Maori, art, culture, tradition

Obsah

1	ÚVOD	8
2	METODOLOGIE	10
2.1	REALIZACE VÝZKUMU	11
2.2	METODY VÝZKUMU	12
2.3	METODOLOGICKÉ PROBLÉMY	13
3	TEORETICKÁ ČÁST	14
3.1	DEFINICE TRADICE.....	14
3.2	DEFINICE UMĚNÍ	14
3.3	DĚJINY MAORŮ NA NOVÉM ZÉLANDĚ	16
3.4	CHARAKTERISTIKA MAORSKÉHO UMĚNÍ	21
4	VLASTNÍ VÝZKUM	27
4.1	MOKO	27
4.1.1	<i>Historie a přiblížení</i>	27
4.1.2	<i>Současný stav</i>	30
4.2	POUNAMU	34
4.2.1	<i>Historie a přiblížení</i>	34
4.2.2	<i>Současný stav</i>	35
4.3	ŘEZBÁŘSTVÍ A SOCHAŘSTVÍ	40
4.3.1	<i>Historie a přiblížení</i>	40
4.3.2	<i>Současný stav</i>	41
4.4	TANEC, HUDBA A ETNOTURISTIKA	44
4.4.1	<i>Historie a přiblížení</i>	44
4.4.2	<i>Současný stav</i>	44
5	ZÁVĚR	48
6	POUŽITÁ LITERATURA	50
7	PŘÍLOHY	52

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce se bude zabývat současným postavením tradičního maorského umění a jeho rolí v maorské kultuře. Cílem této práce je nalézt odpovědi na otázky, jak a do jaké míry si v současnosti Maorové udržují významnou součást své kultury, kterým tradiční umění bezpochyby je. Pokusím se také nastínit, jakým způsobem fungují složky, které mají za úkol podpořit maorské umělce. Zejména se bude jednat o spolky, instituce nebo vládní programy a dotace, jejichž hlavní náplní je podpořit maorské umělce v jejich tvorbě.

Tato práce je založena na terénním výzkumu, který byl uskutečněn v letních měsících roku 2008 na Novém Zélandě. Konkrétně se jednalo o města Auckland, Rotorua a místa v oblastech Northland a především poloostrova East Cape.

Práce je rozdělena do několika tématických částí. V metodologii je čtenáři přiblížena lokalita výzkumu, realizace výzkumu a použité výzkumné metody. V teoretické části se věnuji charakteristice umění a vymezení základních pojmů a definic. Dále zde nastíním historický kontext příchodu a života Maorů na Novém Zélandě.

Výzkumná část je zaměřena na konkrétní příklady tradičního maorského umění a problematiku jeho postavení a udržování v současné maorské kultuře. Ve vlastním výzkumu bude zahrnuta vzájemná komparace údajů a informací získaných ve městě a na venkově. Cílem komparace je zjistit, do jaké míry se liší pohledy maorského obyvatelstva na danou problematiku v závislosti na místě a prostředí, ve kterém se pohybují.

Maorové se vyznačují svojí výjimečnou a starobyklou kulturou. Díky neznalosti písma si významné události zaznamenávali pomocí znaků, které byly vyobrazeny na uměleckých předmětech. Každý předmět měl svoji identitu, která zahrnovala určité období historie. Z tohoto důvodu je každý artefakt jedinečný. Znaky, které používali k dorozumívání, jsou viditelné na každém řezbářském či sochařském výrobku.

V průběhu dějin byli nuceni začlenit se do společnosti bílých, které sami nazývají *pakeha* (bílý duch). Toto byla jedna z podstatných příčin postupného vytrácení maorských tradic z novozélandské společnosti. Výrazná změna nastala v tradičním životě Maorů především v poválečných letech. Začali se postupně stěhovat do měst, která nabízela mnoho vznikajících pracovních míst a příležitostí. Díky tomu začali Maorové pomalu opouštět svůj tradiční způsob života. Maorská kultura a populace se

postupně začala prolínat s evropskou. V průběhu času došlo k převážení kultury evropské, a to především díky tomu, že Maorové museli začít hovořit anglicky z důvodu jejich rychlejšího začlenění do společnosti. Později začalo docházet k obnově maorské kultury, kterou Maorové nazývají *maoritanga*. Došlo k vzrůstající podpoře ze strany vlády, která se začala věnovat propagaci maorské kultury, zejména maorštiny v médiích a školách, a tím došlo k zvýšení zájmu o maorskou kulturu, zejména umění. V současné době v této politice novozélandská vláda pokračuje. Prostřednictvím grantů a dotací se snaží podporovat zejména umělce a instituce, které mají přispívat k uchování maorských tradic a kultury.

2 METODOLOGIE

Tato práce je založena na terénním výzkumu, který byl realizován v průběhu letních prázdnin 2008. Během tříměsíčního pobytu na Novém Zélandě jsem se snažila získat důležité informace a podklady pro svoji bakalářskou práci. Otázky terénního výzkumu směřovaly k tématu do jaké míry si v současnosti Maorové udržují svá tradiční umění a jaké postavení a význam mají v současné maorské kultuře. V rámci tématu a výzkumu mě také zajímalo, zdali existují organizace, spolky nebo vládní programy a granty, které podporují maorské umělce a pokud ano, tak jakým způsobem. Nezaměřila jsem se pouze na sbírání dat ve městě, jak bylo mým původním záměrem, ale v průběhu svého pobytu jsem měla možnost zavítat na místa, kde převážnou část tvoří obyvatelé maorského původu. Zde jsem získala potřebná data pro možnost vzájemného porovnání situace ve městě a na venkově.

Výzkum byl založen na kvalitativním výzkumu. Hlavní metodologické postupy, které jsem při svém výzkumu použila, byly strukturované a polostrukturované rozhovory, zúčastněné a nezúčastněné pozorování a důležitou součástí celého výzkumu tvořila také fotodokumentace. Většinou se jednalo o fotografie pořízené v muzeích, galeriích a později i z terénu. Ve většině případů jsem nepotřebovala souhlas nebo povolení dané instituce, proto se pořizování fotografií obešlo bez větších problémů.

Ve výzkumu jsem se opírala především o rozhovory s respondenty, které jsem zpočátku získávala převážně formou náhodného oslovení a to například v knihovnách, muzeích, galeriích, později i na ulicích či v obchodech. S výzkumem je spojena etika výzkumu. Respondenti byli tedy vždy alespoň okrajově seznámeni s mým záměrem a také s tím, že rozhovory budou anonymní a jejich odpovědi poslouží pouze pro účel napsání bakalářské práce. Důležité pro mne bylo především získání důvěry ze strany dotazovaných. Rozhovory byly celkově vedeny v příjemné atmosféře a pokud možno v co nejklidnějším prostředí. Tato místa jsem si zpočátku vybírala také kvůli tomu, že všechny rozhovory byly vedeny v anglickém jazyce. Zpočátku nastaly situace, kdy jsem musela otázku několikrát opakovat nebo upřesňovat, a proto bylo pro mne pohodlnější a přínosnější vést interview na klidném místě, kde jsem měla dostatek prostoru a času pro jeho další rozvedení. Jazyková bariéra se však s každým dalším rozhovorem zmenšovala. Po celou dobu výzkumu jsem se setkala s velkou ochotou ze

strany respondentů, především v oblastech mimo město, kde žije výrazný podíl obyvatel maorského původu. Celkově projevovali velký zájem o dané téma i o celý výzkum a snažili se mi pomoci při jeho realizaci. Naopak při získávání informací a respondentů ve městě jsem se velmi často setkala s odmítnutím, a to většinou z důvodu nedostatku času o tématu hovořit obsáhleji nebo z důvodu osobního nezájmu o danou problematiku. Při výzkumu jsem vycházela především ze spolupráce s klíčovým informátorem, díky kterému jsem se rychleji zorientovala v cizím prostředí a díky němuž jsem také získala důležité informace a podklady pro svou práci, které bych sama získávala velice obtížně, především při mapování terénu ve městě. Tento informátor se stal pro mě klíčovým především z toho důvodu, že se sám pohybuje v uměleckém prostředí a pomohl mi sehnat kontakty na další důležité respondenty.

2.1 Realizace výzkumu

Před mým odjezdem jsem se snažila nastudovat co nejvíce informací o terénu, ve kterém budu získávat informace pro svoji práci. Bezprostředně po příjezdu do Aucklandu jsem se snažila pokud možno co nejrychleji zorientovat se v okolním prostředí. Středem mého zájmu se staly především instituce, které se nějakým způsobem dotýkaly tématu méj bakalářské práce a jejichž návštěvy mi mohly pomoci při realizaci výzkumu. Mezi prvními jsem se snažila především navštívit muzea, galerie nebo knihovny, kde jsem mohla najít podklady a důležité informace. Nejvýznamnějším v obsahu informací se pro mě stalo především Aucklandské muzeum – Auckland War Memorial Museum – které bylo postaveno v roce 1929 na památku konce 1. světové války. V současné době zde na návštěvníky čeká veliké množství expozic, rozdělené do několika pater. Návštěvníci se mohou blíže seznámit s historií, obyvateli a krajinou Nového Zélandu. Pro mne se stala klíčovou maorská expozice, kde jsem měla možnost blíže poznat unikátní maorské artefakty. Také se mi zde dostalo cenných rad a připomínek ze strany zaměstnanců muzea. Poskytli mi dostatečný prostor k nahlédnutí a nastudování literatury, která je určena návštěvníkům této expozice a jejímž cílem je přiblížení maorské kultury. Součástí maorské expozice jsou i kulturní vystoupení Maorů, která se také později stala součástí mého výzkumu. V rámci venkova jsem vycházela ze svého pobytu a výzkumu ve městech Rotorua, Whangarei a poloostrova East Cape.

2.2 Metody výzkumu

Během svého výzkumu jsem použila následující metody:

Polostrukturovaný rozhovor – tento druh rozhovoru jsem při svém výzkumu využívala nejčastěji. Na počátku dotazovaný volně hovořil o daném tématu. Pokud jsem potřebovala získat více informací nebo jsem je chtěla doplnit, pokládala jsem zpřesňující a doplňující otázky, které jsem přizpůsobovala konkrétním respondentům a jejich konkrétním odpovědím.

Strukturovaný rozhovor – tento druh rozhovoru jsem používala v případě doplnění chybějících informací, kdy jsem měla připravený pevný seznam otázek.

Zúčastněné pozorování - této metody jsem využila především při účasti na kulturních akcích a vystoupeních Maorů. Za velmi důležitou a cennou zkušenost považuji svoji návštěvu v továrně na opracování a výrobu nefritů – jadů. Zde jsem měla možnost sledovat celý proces výroby tohoto artefaktu a další zajímavé práce zručného maorského umělce. Tato metoda se pro mě také stala velmi důležitou při získávání potencionálních informátorů.

Nezúčastněné pozorování – tento druh pozorování jsem používala především při návštěvách muzeí, galerií, knihoven a dalších institucí, které jsem vyhledávala především pro získání potřebných a doplňujících informací.

Studium písemných pramenů – při výzkumu jsem vycházela také ze studia písemných pramenů a dokumentů. Jednalo se především o odbornou literaturu, která poskytla teoretické zakotvení této práci. Dále jsem vycházela z písemných materiálů, které jsem získala v rámci svého výzkumu v terénu (např. články v novinách a odborných periodikách, brožury, letáky).

2.3 Metodologické problémy

Během výzkumu jsem se musela vypořádat s několika metodologickými problémy. Před odjezdem na Nový Zéland jsem si zvolila téma, na jehož základě jsem chtěla uskutečnit terénní výzkum, avšak bez předešlé znalosti terénu. Toto téma se týkalo role a postavení tradičního maorského umění pouze ve městě – v Aucklandu, kde jsem se pohybovala po většinu doby mého pobytu na Novém Zélandě. Postupem času jsem však zjistila, že výpovědi mých respondentů a informace, které jsem získala ve městě, nejsou dostatečné pro další obsáhlejší výzkum. Rozhodla jsem se proto, i na radu mého klíčového informátora, využít nabídky strávit nějakou dobu v oblastech a na místech, kde převážnou část obyvatel tvoří Maorové a kde jsem k mému tématu mohla získat více údajů. Tato doba strávená mimo město se pro mě stala klíčovou v získání potřebných informací i možností další vzájemné komparace situace ve městě a na venkově. Další informace a údaje jsem získala také při svém pobytu ve městě Rotorua, které je považováno za centrum maorské kultury. Pobyt v tomto městě shledávám také za velice zajímavý a přínosný.

3 TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Definice tradice

Ve své práci v souvislosti s uměním zmiňuji slovo tradiční. Přidávám proto definici tradice k vysvětlení a objasnění tohoto pojmu.

Tradice se obvykle chápe, jako předávání celku poznání, schopností, obyčejů či mravů v rámci kultury nebo skupiny. Z tohoto pohledu je tedy tradice kulturním dědictvím, které se předává z generace na generaci. Pod toto pojetí spadá kromě umění například i vědecké poznání, rituály, morální pravidla či recepty na přípravu jídel. K pojmu tradice se řadí i dočasně platné zvyklosti, tedy to, co je běžné a obvyklé. Slovo tradice se nepoužívá pouze v jediném významu. (Wikipedia 2001)

Pojmem tradice se rozumí: 1. to, co se předává (traditum);
2. proces předávání (tradendum);
3. zvyklosti, konvence, obyčej.

3.2 Definice umění

Existuje několik definic, které se od sebe více či méně liší. Například Read ve své knize *Výchova uměním* definuje umění takto:

„Umění patří mezi věci, které jako vzduch nebo hlína jsou všude kolem nás, ale málokdy se nad nimi pozastavíme a zamyslíme. Neboť umění není jen něco, co nalezneme v muzeích a v galeriích nebo ve starých městech, jako je Florencie a Řím. Umění, ať je definujeme jakkoli, je ve všem, co děláme k potěše smyslů.“ (Read, 1967: 26)

Další možnou definicí v souvislosti s kulturou podává Murphy v knize *Úvod do kulturní a sociální antropologie*:

„Umění odráží společnost a společnost vytváří umění.“ (Murphy, 1998: 36)

Běžně je umění chápáno jako tvůrčí činnost s výraznou emocionální složkou nebo jako výsledek této činnosti, například umělecký projev či dílo. Umění můžeme považovat za nepřesně ohraničený jev, historicky velmi proměnlivý, který tvoří hodnoty, normy, vzory chování a je součástí životních stylů.

Lze sledovat tři původní významy, které se v obměněné podobě uplatňují dodnes:

- Umění je považováno za vysoce účelovou činnost, která slouží ke konkrétnímu cíli (přivolání deště, ochrana úrody). Představuje pojítko mezi člověkem a přírodou. V této podobě má umění podobu obřadu, do kterého je zapojena celá kolektivita v roli tvůrce, interpreta, diváka a posluchače zároveň.

C. Lévi Strauss spojuje umění s rituálem a hrou. Z dnešního hlediska je takové provozování umění kolektivní terapií. Tuto podobu umění, kterou nalézáme u přírodních národů, lze považovat podle kulturní antropologie za nejstarší, prapůvodní.

- Umění se váže k vysoce náročné, specializované dovednosti, zručnosti jakéhokoli druhu a k jejím výsledkům (řemeslo, rétorika, organizace zábavy). Tato podoba umění je známa např. z antické a středověké společnosti. Umělecké výrobky se často stávaly součástí pokladu společnosti, sloužily jako dar nebo jako prostředek k reprezentaci.

- Umění je součástí magie, náboženství. Není zaměřeno pouze k bezprostřednímu individuálnímu užítku, neobrací se k lidem, ale k nadpřirozenu. Umělecká činnost je modlitbou či vzýváním, jež má většinou za následek podobu sakrálního (posvátného) předmětu nebo mýtu. Vychází se ze speciálních dovedností, kterým je ale připisován nadpřirozený původ. (Velký sociologický slovník, 1996: 1354)

Umělec

Za umělce je považován ten, kdo produkuje či provozuje umění. Pokud je umění chápáno pouze jako originální, autentická produkce s trvalou hodnotou pro společnost, pak lze umělce charakterizovat jako tvůrce a výraznou osobnost.

Pokud budeme na umění nahlížet především podle jeho estetické funkce, pak je umělec pouze profesionálním či amatérským vykonavatelem specifické činnosti, případně výrobcem specifického druhu zboží. Původně nešlo o příliš respektovanou roli. Skrze umění, ať šlo o pohybová gesta, zvuky, malby, slova či modelování hmoty, mohli

umělci vyjádřit své pocity. S touto podobou se můžeme setkat u společností preliterárních - přírodních národů.

Role umění byla také spjata s rolí kněze, kouzelníka, šamana, či vizionáře. Byla spojena s výsadním postavením ve společnosti, provázené většinou velkou prestiží. (Velký sociologický slovník, 1996: 1352)

3.3 Dějiny Maorů na Novém Zélandě

Legenda o vzniku Nového Zélandu

„Na začátku byla nicota, Te Kore. A z tohoto Te Kore vznikla noc, Te Poo. V této absolutní tmě ležel Rangī, otec nebes v náručí Papy, matky země. Děti této dvojice, všichni bozi, prolézaly skulinami mezi jejich těly. Nepřetržitě toužily po svobodě, po větru, který tak krásně vanul nad vrcholky vysokých hor a nad zelenými údolími, a také po světle, které by zahřálo jejich bledá těla. Co můžeme udělat, abychom toho dosáhly, ptaly se. Potřebujeme víc místa, abychom si mohly protáhnout ztuhlé, zdřevěnělé údy. Potřebujeme světlo. Potřebujeme větší prostor. Tu majestátně povstal Tane Mahuta, mocný bůh lesa, otec všech živých bytostí, milujících světlo a svobodu. Tane stál bez hnutí tak dlouho, jak dlouho dokáže muž zadržovat dech a sbíral síly. Potom se opřel oběma rukama do těla své matky a nohy zaklínil pod tělo svého otce Rangīho. Pak se protáhl v zádech a pokusil se Rangīho odsunout. Rodiče se však nadále pevně objímali a ani se nepohnuli. Tane však vyvinul takovou sílu, že nakonec obrovitá těla země a nebe oddělil. Rangīho vzápětí odnesl strašlivý víchr, který se přihnal do prostoru mezi nebem a zemí.“ (Láng 2005)

„Tak vznikla Aoteaora – země dlouhého bílého oblaku.“

Původ

Před třemi tisíci lety došlo k migraci Polynésanů, kteří jsou považováni za předky Maorů. Tito lidé, kteří vynikali jako mořeplavci a výrobci unikátní jemné zdobené keramiky, začali šířit polynéskou kulturu. Někteří z Polynésanů se již dříve usadili na Fidži a ostrovech Samoa a Tonga, jiní pokračovali dále až k pobřeží Jižní Ameriky. Při

těchto objevných plavbách hrála velmi důležitou roli znalost hvězd, podle kterých se navigátoři řídili. Za pravlast Maorů je považován bájný ostrov Hawaiki. (Sinclair, 2003: 8-16)

Počátky osídlení

O přesném datu osídlení Nového Zélandu se vedou neustálé dohady a spory. Podle staré legendy se však před více než tisíci lety podařilo polynéské posádce katamaránu plujícího z Cookových ostrovů nebo Tahiti (není přesně známo) přistát na severovýchodním břehu Severního novozélandského ostrova (Sinclair, 2003: 10).

Raným badatelem, jenž kolem roku 950 po Kristu objevil Nový Zéland, byl podle pověsti Polynésan Kupe. Kupe se poté vydal zpět do země svých předků, na ostrov Hawaiki. Na základě jeho pokynů se o čtyři sta let později vydala flotila kánoí na plavbu k Novému Zélandu. Ve 14. století přistály u východního břehu tři kánoe s přistěhovalci z Hawaiki. *Mataatua* ve Whakatane a *Arawa* a *Tainui* ve Whangaparaoa Bay, západně od East Cape. (Koval, 2004: 43,129)

První obyvatelé se usadili především podél východního pobřeží, které poskytovalo mnohem příznivější a mírnější podnebí. Přistěhovalci si s sebou přivezli a pečlivě chránili malou zásobu rostlin, které byly schopny růstu – kokos, papírové moruše, semínka dýně, sladké brambory kumary a hlízy jedlé kolokázie. Na jejich rozšíření závisel jejich budoucí život, proto se o tyto rostliny pečlivě starali. Díky dobrým přírodním podmínkám a pozici Severního ostrova mohli převážnou většinu rostlin pěstovat tak, jak byli doposud zvyklí. Nová země, rozlohou mnohem větší než ostrovy, které doposud znali, nabízela nejenom dobré klimatické podmínky vhodné pro zemědělství, ale také nesmírně bohaté množství ptactva, včetně nelétavých ptáků. (Sinclair, 2003: 8-9)

Moře překypovalo rybami a tuleni, kteří byli spolu s obrovským nelétavým ptákem *moa* předmětem lovu a zdrojem potravy. Pro nové obyvatele bylo vše velké a nesrovnatelné s jejich maličkými ostrovy. S údivem sledovali vysoké hory, jezera, překvapovaly je rozdíly teplot a střídání ročních období. Pohoří pokrýval sníh, který však do té doby neznali, a tak mu říkali „bílá pěna“. Rostlinám a zvířatům, které připomínaly některé druhy z domova, vymýšleli nová jména. (Mára, 2005: 50)

Objevitelé

Abel Tasman

V roce 1642 byl Abel Tasman vyslán Východoindickou společností směrem na jih od Indonésie. Tato obchodní firma se snažila nalézt další možnosti pro obchodování za Východní Indií. 13.prosince 1642 spočinul u místa poblíž dnešní Hokitiky. Společně se členy své posádky spatřil Jižní Alpy. Díky silnému příboji však pokračoval na sever, kde zakotvil v poměrně klidném zálivu Golden Bay. Na tomto místě došlo k prvnímu setkání domorodých obyvatel s Evropany, které dopadlo tragicky. Nepřátelští Maorové ubili k smrti čtyři členy posádky. Po této události bylo toto místo pojmenováno jako Vražedná zátoka. Tasman se poté vydal na sever. Bez dalšího průzkumu opustil 6.ledna 1643 Nový Zéland. (Koval, 2004: 46)

Kapitán James Cook

Dalších téměř 100 let zůstal Nový Zéland nedotčen. Jedním z důvodů, který Evropany odrazoval, byl především nepřátelský přístup Maorů. V této době se také nenaskytl žádný dobrý obchodní důvod k návštěvě ostrovů. V roce 1769 vyrazil anglický kapitán James Cook na vědeckou výpravu do jižního Pacifiku. Odtud zamířil na jih, kde 9.října 1769 zahlédl východní pobřeží Nového Zélandu. Cílem Cookovy mise a jeho lodi Endeavour bylo kromě zdokumentování nových vědeckých objevů a také posouzení možného potenciálu kolonie. Díky vynikajícím schopnostem Cooka byly učiněny stovky objevů. Oběplutí a zmapování hlavních ostrovů otevřelo cestu lovcům tuleňů a velryb. Evropané se přesouvali po malých skupinkách. Ve velké míře se jednalo o krátkodobý zisk a po vyčerpání zdrojů ostrovy opustili. Na počátku 19.století byla většina tuleňů vyhubena a také znatelně poklesl počet velryb. Z ekonomického hlediska již nebylo výhodné vydávat se na Nový Zéland. (Koval, 2004: 16,46)

Smlouva z Waitangi

V roce 1840 byla uzavřena smlouva z Waitangi, která představuje zakládající listinu Nového Zélandu uzavřenou mezi britskou vládou a Maory. V této době zde žilo přibližně 115 000 Maorů a 2000 evropských osadníků. I přesto, že někteří těžili ze vzájemného obchodu s Evropany, začal je stále více znepokojovat fakt narůstajícího bezpráví, skupování půdy a války mezi kmeny. Británie se naopak obávala možnosti, že

Francie a Spojené státy by si mohly činit na toto území nároky. Králova Viktorie tedy přistoupila na sepsání této smlouvy, kterou svým podpisem ztvrdili maorští náčelníci a královské válečné loďstvo, zastupující britskou korunu. Maorům byla přislíbena a zaručena veškerá práva a povinnosti britských občanů. Jedna z klauzulí jim zabezpečovala výlučné a nenahraditelné právo na vlastnictví jejich půdy, lesů, rybářských oblastí a dalších nemovitostí. Překlad maorské verze smlouvy se však lišil od překladu verze anglické, což mělo za následek mnoho sporů, které v souvislosti s touto smlouvou trvají dodnes. Maorští vůdci se však začali dožadovat spravedlnosti. V roce 1975 byla smlouva přezkoumána a byl ustanoven Waitangský tribunál, který měl posuzovat nároky Maorů na půdu. (Koval, 2004: 46-47)

Novozélandské války

V první polovině 19. století se začala formovat Novozélandská společnost, která měla vytvořit stejnou strukturu jako společnost anglická. Převážnou část přistěhovalců tvořili imigranti ze střední a dělnické třídy. Vztahy mezi Maory a Evropany byly několik let vcelku poklidné a to až do roku 1860, kdy vypukly novozélandské války. Příčinou sporu byl prodej pozemků mezi vládou a méně významným náčelníkem, který postrádal povolení od svého kmene, jež bylo nezbytnou podmínkou, když se jednalo o půdu ve společném vlastnictví Maorů. Vláda na toto území vyslala svá vojska a obsadila půdu násilím. Následkem války došlo ke konfiskaci pozemků novozélandskou vládou, která z nich pak darovala „spřáteleným“ maorským kmenům a jiné postoupila bílým osadníkům. (Koval, 2004: 47-48)

Ekonomická expanze

Počet evropských přistěhovalců narůstal geometrickou řadou. V roce 1860 převyšoval počet domorodých obyvatel. Po objevení zlata na Jižním a později i Severním ostrově vypukla zlatá horečka. Počet domorodého obyvatelstva se snižoval a stal se pouze menšinou. V roce 1872 tvoří Maorové už jen 20% populace Nového Zélandu. Evropská expanze mezitím pokračovala. Zakládají se další evropské osady a města. (Mára, 2005: 52)

Ve čtyřicátých až sedmdesátých letech došlo k významnému politickému, ekonomickému a sociálnímu rozvoji. V pobřežních lokalitách byly postaveny obytné, obecní a obchodní budovy. Byly založeny města Auckland a Wellington. (Sinclair, 2003: 53)

Moderní Maorové

Roku 1858 byli Maorové jen menšinou ve vlastní zemi. Náčelníci, kteří podepsali Dohodu z Waitaingi, očekávali a věřili, že guvernér kolonie se stane jejich ochráncem. Postupem času však zjišťovali, že guvernér i koloniální politikové prosazují zákony ve prospěch nových osídlenců.

Hospodářská situace byla vždy závislá na půdě. Některé kmeny a podkmeny byly v této době téměř bez půdy a jejich jediným zdrojem obživy bylo zemědělství, příležitostná práce a sběr plodin. Jiní žili z prodeje nebo pronájmu půdy. Podobné rozdílnosti se objevovaly i v sociálních poměrech Maorů. Někteří potomci rasově smíšených manželství se asimilovali a stali se součástí evropské společnosti. Podle statistik se o něco málo větší počet asimiloval v populaci maorské. Přes všechny tyto těžkosti byla maorská společnost mnohem odolnější, než si mnozí lidé mysleli a očekávali. I přes nátlak ze strany osadníků, úředníků či misionářů, Maorové odolávali asimilaci a jejich příbuzenská a sociální soustava zůstala uchována.

Maorové často používají větu „*když se síť potrhá, začne se používat jiná.*“ Tím chtějí naznačit příchod nové generace. Došlo ke zformování Strany mladých Maorů, což byli mladí reformátoři, většinou absolventi školy Te Aute College a novozélandských univerzit, kteří měli v první polovině 20.století postupně přetvořit maorskou společnost. Roku 1897 byla utvořena Asociace studentů z Te Aute, která uspořádala první konferenci. Zde se přednášely referáty týkající se maorských kulturních, morálních, politických, sociálních a dalších záležitostí. (Sinclair 2003: 272-279)

Válečná léta

Válka pro Maory představovala zkušenost plnou protikladů. V roce 1939 vláda vytvořila maorský pěší prapor, který čítal na devět set členů. Byla zřízena Organizace pro účast Maorů ve válce, která měla na starosti vše, co s ní nějakým způsobem souviselo. Tento experiment vládla tolerovala pouze v období války. Ukončila jej roku 1945 zákonem o zlepšení sociálních a ekonomických podmínek Maorů. (Sinclair 2003: 191-192)

Společenské změny v 60. letech

V 50. a 60. letech se zvýšil počet obyvatel hlásících se k maorskému původu. Panoval však názor, že Maorové splynou s majoritní populací evropského původu. Smíšená manželství byla v této době běžná. Například v Aucklandu jich byla roku 1960 více než polovina. Ve školách se učili angličtinu a také jim byli předkládány hodnoty, cíle a životní styl Evropanů. Ti, kteří pobývali ve městě krátkou dobu, trpěli kulturním odcizením. Národní strana přijala Hunnovu zprávu z roku 1961, která přišla s myšlenkou, že „*integrace je nevyhnutelný a pozitivní jev vývoje, který v budoucnu zabrání rasovému konfliktu.*“ Myšlenkou mělo být také smíšení Maorů a „pakehů“ za účelem vytvoření nového novozélandského národa. Šedesátá léta také provázela otázka rasismu. Rasové problémy si vyžadovaly větší pozornost, veřejnost začala hlasitě odsuzovat a kritizovat diskriminaci. V této době vznikla Asociace občanů za rasovou rovnoprávnost. (Sinclair 2003: 242-244)

3.4 Charakteristika maorského umění

Dlouhá staletí izolace dala vyniknout osobitému uměleckému stylu. Tradiční maorské umění má svůj původ a kořeny v tropické Polynésii, odkud přijeli první osadníci ke břehům Nového Zélandu. Ti si s sebou přivezli neolitickou kulturu a řadu dalších technologických dovedností, které později přizpůsobili materiálům a chladnějším podnebí země. Pradávní Maorové se živili především rybařením a lovem. Postupně však přešli k pěstování různých plodin a založili si vesnice v teplejších pobřežních oblastech severního ostrova. Díky stabilnějším ekonomickým a sociálním podmínkám se mohli řemeslníci a umělci zlepšovat ve svých dovednostech. Součástí běžného venkovského života byla také potřeba uplatňování územních nároků. Tato skutečnost společně s trvalým nárůstem obyvatelstva vedla k nepokojům, které vyústily v intenzivní mezikmenové konflikty (Barrow 1984: 13-14).

Maorské umělecké předměty odráží ve své podstatě nejenom sociální změny, ale i ekonomický vývoj. V maorské společnosti sloužilo umění především potřebám náčelníků a starších kmene. Bylo považováno za nadpřirozené a bylo provozováno jen příslušníky vyšší společenské třídy. Dřevo, se stalo nejvyužívanějším materiálem. Těžilo a opracovávalo se kamennými sekerami a dláty. Život závisel do značné míry na věcech ze dřeva, počínaje zemědělskými nástroji, zbraněmi a konče masivními

kanoemi. Typické pro předky Maorů bylo vyjadřování náboženských a uměleckých představ do různých materiálů. Tyto předměty se většinou nacházely v jejich prostředí (např. dřevo, kámen, kosti, slonovinové kosti). Nejpoužívanějším materiálem pro výrobu nástrojů, které byly používány především k řezání a sekání, byl kámen, kosti, lastury nebo obsidiány. Charakteristické pro všechna polynéská umělecká díla bylo vyrábění předmětu z jednoho kusu materiálu – většinou z jednoho kusu dřeva. Tato metoda byla upřednostňována před spojováním několika menších částí dohromady. Větší konstrukce nebo velké kánoe byly ale vyráběny z jednotlivých velkých částí, které k sobě byly připevněny lýkovým lanem. Každý z těchto kusů byl vyráběn jako samostatný předmět. Typická byla spolupráce několika řemeslníků, kdy každý vyřezával jednotlivou část. (Barrow 1984: 23)

Maorské předměty měly buď praktickou nebo symbolickou funkci. Byly využívány pro potřeby každodenního života. Plnily také funkci náboženskou, která byla považována za nezbytnou k dosažení vyšších cílů. Užité artefakty byly používány při obřadech jako rituální předměty. Všechny člověkem vyrobené předměty měly duchovní život tzv. *mana*, nebyly Maory považovány jako neživé, „mrtvé“ předměty. Každý motiv zdobených artefaktů vyniká svou důmyslností a vynalézavostí. Užitek předmětu se cenil mnohem více než jeho samotná zdobnost i přesto, že Maorové si potrpěli na dekoraci. Pro samotné umělce ale jednotlivé předměty představovaly více než jen produkty umění. S materiály jako dřevo, kámen nebo kosti se vždy pracovalo velmi citlivě, aby nedošlo ke ztrátě jejich přirozených vlastností. Například nefrit, který je tvrdší než většina kovů, byl tvarován pouze broušením. V druhé polovině 19. století se maorští řezbáři seznámili s evropskými kovovými nástroji, což mělo velmi často za následek ztrátu jejich zvláštního citu při zpracovávání materiálů. Změny, které nastaly po příjezdu Evropanů, ovlivnily nejenom sociální podmínky, poměry ve společnosti, náboženství, ale také další vývoj maorských řemesel (Barrow 1984: 23-24).

Umění a sociální struktura Maorů

K porozumění vizuálního maorského umění je nezbytné znát základní strukturu maorské společnosti. Existují určité principy sociální organizace, které souvisí s postavením a rolí řemesla ve vztahu ke společnosti. V předevropské maorské kmenové společnosti hrál hlavní roli vztah skupin a jednotlivců, který byl založen na

rozšířené rodině *whanau*. Rozšířená rodina, kterou tvořili prarodiče, rodiče, děti a manželé, zahrnovala úzce spřízněné osoby. Spojením několika whanau došlo k seskupení kmene do podoby sub-kmene *hapu*. Hapu byly seskupeny do kmene pojmenovaného *iwi*. Tradiční maorská společnost se větvila do několika dalších velkých a malých kmenů. Některým se dařilo, jejich síla a moc rostla, zatímco u ostatních upadala. Každý aspekt života Maorů byl nejistý a velmi proměnlivý.

Území jednotlivých kmenů byla více či méně daná, ale půda zůstávala nadále hlavní příčinou sporů a bojů. V maorské společnosti bylo uplatňováno právo zvané *utu*. Provinění vůči kmeni nebo urážky byly potrestány fyzickými tresty či pomstou.

Postavení jedince ve společnosti bylo předurčeno pohlavím a původem. Ti, kteří byli narozeni nejbližší bohům, měli v maorské společnosti nejvyšší postavení *ariki*. Prvorození synové zdědili kromě dědičné nadřazenosti také vůdcovství. Ženy disponovaly velkou prestiží *mana*, avšak obecná omezení vysoce limitovala jejich postavení ve společnosti. Řada aktivit jim byla například odepřena. Maorská společnost akceptovala i muže a ženy, kteří neměli vznešený původ, pokud se nějakým způsobem zasadili o rozkvet skupiny. Maorská společnost byla natolik silná a pevná, že respektovala zásluhy všech svých členů a to za každých okolností.

V hierarchii pod těmi nejvyššími *ariki* byli náčelníci různých hodností *rangatira* a pod nimi byla největší a nejpočetnější část tvořící maorskou společnost tzv. *tutua* – občané. Každý měl své postavení ve společnosti. Poslední skupinou byla skupina opovrhovaných *taurekareka*, což byla skupina otroků bez třídního zařazení a práv. Většinou se jednalo o válečné zajatce, kteří byli využíváni na práci. Jejich osudem se nestala pouze tvrdá práce, ale velmi často se stávalo, že se stali lidskými oběťmi například při oslavách významných událostí.

Manželství mezi muži a ženami bylo uzavíráno v rámci vlastní skupiny a také podle postavení. Ten, který byl schopen se o rodinu postarat, mohl mít několik manželek, v případě žen dokonce několik manželů. Děti byly považovány za svobodné občany ovšem jen do té doby, než dosáhly určitého věku. (Barrow, 1984: 15-22)

Ke každému období života patřily určité obřady, jejichž význam souvisel s postavením jedince ve společnosti. Důležitými se staly motivy - umění války *To tu*, bůh války, bůh míru a plodnosti *Rongu* a také umění míru.

Pozemky, domy, kanoe byly společným majetkem kmene. Osobní majetek povětšinou zahrnoval pouze pár ozdob, oblečení, zbraně a další předměty, které byly používány v běžném životě. Maorské umění sloužilo především k použití v životě. Pokud někdo

vlastnil pláště, šperky, zbraně, mohl si zvýšit prestiž a upevnit své postavení ve společnosti. (Barrow 1984: 16-17)

Řemeslo obvykle vykonávali muži vyššího postavení. Někteří z nich byli kněží *tohunga*. Ti byli vybíráni podle svého původu a nadání. *Tohunga* byl kněz, který byl skrze meditaci s bohy ve spojení s duchem světa a který znal minulost a genealogii celého kmene.

Každý, kdo prokázal zvláštní talent, se mohl stát uznávaným umělcem. Prestižní řemeslnou prací se však většinou zabývali umělci vyššího postavení. Řezbář *tohunga whakairo* a tatér *tohunga-ta-moko* byli považováni za odborníky ve svých řemeslech. Za výkon svých služeb byli odměňováni zbožím, jídlem a kmenovou pohostinností. Do příchodu Evropanů neměli Maorové ani měnu ani stanovené sazby za vykonanou práci. Každý náčelník však uměl práci dobře ocenit a také štedrost byla vždy známkou vysoce postaveného náčelníka.

Důležitou a významnou roli hrálo v řemesle i pohlaví. Ženy pracovaly s měkkými materiály, jako například se lněným vláknem, pletly podložky a košíky, šily ošacení. Muži, kteří byli obdařeni větší fyzickou silou, pracovali s tvrdými materiály (dřevo, kosti, kámen). V rámci této dělby práce založené na pohlaví došlo k dalšímu rozdělení, které souviselo s postavením ve společnosti. Věřili, že muži pocházejí z boha, stejně jako duchovní síla, kdežto ženy pocházejí ze země. Muži byli tedy považováni za posvěcené *tapu*, zatímco ženy za neposvěcené *noa*. Toto rozdělení bylo mezi Maory akceptováno. Ženy však následkem toho byly vyloučeny z některých řemesel, například řezbářství. Nebylo jim ani dovoleno vyskytovat se v blízkosti mužů, kteří řemeslo vykonávali. Práce žen většinou zahrnovala sbírání dřeva, chození pro vodu (někdy se jednalo o velmi dlouhé vzdálenosti), plení záhonů a pěstování plodin. Většina mužů rybařila, lovila, stavěla domy nebo opravovala opevnění. (Barrow 1984: 17-22)

K porozumění a lepšímu zorientování v maorském tradičním umění je nutné znát alespoň základní termíny spojené s tímto tématem. Tyto termíny mohou pomoci objasnit důležitá fakta a informace:

Definice termínů podle Barrowa:

Design – každý předmět, který je koncipovaný jako určitý celek má svůj design. Designem můžeme rozumět například provedení, vzorek, konstrukce apod. V maorském umění je běžné, že předmět jako celek je složen z několika menších dílů.

Každý z těchto děl má svůj vlastní design. Příkladem může být vyřezávaný dům. Každá jeho část, jako ozdobné panely, sloupy, okenní překlady má svoje vlastní osobité provedení.

Symbol – řadí se mezi významné a dominantní motivy. Zobrazuje většinou imaginární prvek. Má abstraktní povahu.

Vzory – vznikají většinou opakovaným používáním symbolů a motivů. Díky změnám ve výrobním procesu u některých řemesel se vyvinuly nové druhy.

Styl – představuje způsob, jakým byla umělecká díla vyrobena. Spojením individuálních vlastností každého umělce a manipulací s materiálem vzniklo mnoho nových charakteristických stylů. Na Novém Zélandě se vyvíjelo mnoho regionálních uměleckých stylů, a to především díky velkému zájmu ze strany umělců, vzrůstající specializaci a hojnosti přírodních zdrojů, které se v regionu nacházely. Tyto rozdílnosti v jednotlivých stylech jsou nejvíce vidět v řezbářství. (Barrow 1984: 25)

Barrow ve své knize člení maorské umění do čtyř kategorií:

Dvojměrná umělecká díla – patří sem taková díla, která jsou více či méně plochá. Například podložky nebo některé ozdobné desky vyřezávané ze dřeva.

Bas-relief – jsou to umělecká díla, která jsou mírně vyvýšena nad jejich základní plochu. Většinou se jednalo o taková řezbářská díla, která z plochého pozadí částečně vystupovala do prostoru. Patří sem například zdobené přední stěny domů, okenní nebo dveřní překlady. Bas-relief se používal ke zdobení.

Tříměrná umělecká díla – jsou taková díla, která si můžeme prohlížet ze všech stran. Patří sem například hudební nástroje nebo truhly na ukrývání cenných věcí. Tyto předměty byly měřitelné ze všech stran.

Jemná vyřezávaná umělecká díla – patří sem například příď nebo zád' válečných kánoí.

Většina předmětů byla navržena a vyrobena tak, aby upoutala pozornost a to především při pohledu na předmět zepředu. Většina maorských předmětů je tak koncipována. Příkladem může být například shromažďovací dům a jeho vnitřní výzdoba. Výzdoba těchto domů byla navržena tak, aby poutala pozornost při sezení, ale i při stání. (Barrow, 1984: 26-28)

4 VLASTNÍ VÝZKUM

Výzkum byl založen na výzkumných otázkách, které směřovaly k výzkumnému tématu.

Cílem bylo zjistit :

- jakou roli a postavení má tradiční maorské umění v současné maorské kultuře
- zda-li je toto umění v současnosti udržováno a případně jakým způsobem
- existenci rozdílů v odlišnosti pohledů obyvatel maorského původu na danou problematiku (komparace údajů získaných ve městě a na venkově)
- existenci organizací, institucí, grantů, které se snaží podporovat maorské umělce a kulturu.

Před odjezdem na Nový Zéland jsem si přečetla několik článků týkajících se právě oživení a obnovy maorské kultury v posledních letech. Zajímalo mě tedy, do jaké míry si ve skutečnosti tento legendami opředený národ uchoval své tradice a do jaké míry byl ovlivněn západní (euroamerickou) civilizací. Také mě zajímalo, jak samotní Maorové pohlíží na fakt, že některá odvětví umění, která jsou obecně považována za jejich tradiční, už nejsou zcela výhradně jejich doménou a to například v řezbářském průmyslu, kde se čím dál častěji můžeme setkat s umělci, kteří nemají maorský původ. Svůj zájem jsem také zaměřila na v současné době velmi oblíbené předměty z Pounamu a maorské tetování Ta Moko. S tímto pro Maory typickým tetováním se dnes již téměř nesetkáme, avšak motivy maorského tetování se staly velmi oblíbenými mezi pakehy. Pro předmět svého výzkumu jsem si vybrala tradiční maorské umění nejen z důvodu jeho široké provázanosti s historií Maorů, ale také proto, že tvoří významnou část maorské kultury a jejich identity.

4.1 Moko

4.1.1 Historie a přiblížení

První zachovaná zmínka o tetování moko se datuje do 18. století. V této době se do Velké Británie vrátil slavný mořeplavec James Cook. Jeho deníky a kresby se okamžitě staly středem zájmu veřejnosti především z toho důvodu, že velmi věrně popisovaly domorodé tradice. Ve svých zápiscích zachytil poznatek, že si domorodí obyvatelé

spálenými oharky dřeva kreslili na tváře značky. Po nějakém čase však přišli na to, že opakované a zdlouhavé kreslení značek a používání válečných barev mohou nahradit jiným trvalejším způsobem. Tím se stalo zdobení těla pomocí jizev, do kterých zahušťovali barviva. Z deníku Jamese Cooka o prvním kontaktu s moko:

„Polovina jeho tváře byla tetována pravidelnými vzory spirál.“ Dále popisuje, jak se u různých kmenů setkal s odlišným přístupem tetování; někteří byli pokryti znaky, zatímco jiní na sobě měli sotva skvrnu – s výjimkou úst, která byla u všech zbarvená do černa. Dále uvádí: *„Jejich těla a obličejů jsou posety znaky z černého barviva, kterým říkají amoco – široké spirály na hýždích, čern na stehnech většiny z nich, tváře starých mužů znaky téměř úplně pokryté. Tetováním dosáhnou dospělosti a současně i vážnosti.“* Dále pokračuje: *„Jejich znaky jsou obecně řečeno spirály tetované s velkým umem až téměř elegancí. Jedna strana odpovídá druhé, značky na tělech přechází v motivy listoví, záhyby ornamentů, ale v takovém bohatství forem, že žádné dvě práce ze sta na první pohled stejné, nejsou při podobném ohledání shodné.“* (Robley, 2008: 1-3)

Nositel moka ve staré maorské společnosti upozorňoval na své postavení ve společnosti. Spirálovité vzory a jejich umístění na těle byly vodítkem, který odhaloval statut jedince. Když Maorové poprvé podepisovali dokumenty a smlouvy, místo podpisu namalovali svoje tetování. Každá osoba měla vytetované charakteristické vzory, které prozrazovaly její status a často povolání, jako například válečník, kněz či zahradník. Tetování bylo prováděno muži, kteří měli status tohungy nebo kněze. Jejich práce byla řízená rituály, které je při práci ochraňovaly. Jejich díla byla velmi ceněna a uznávána. Byli považováni za muže velkého talentu. (Graham, 2005)

Metody tetování

Graham ve své knize Moko nebo tetování popisuje dvě hlavní metody tvorby tetování moko.

Puhoro – jemná forma tetování, kdy se do propíchané kůže zapouštěla barva. Velké množství vpichů zanechalo na kůži malé prohlubně s modrými vzory, kůže zůstala hladká.

Whakairo – tento druh moka si získal mnohem větší oblíbenost, i přesto, že se jednalo o vyřezávání vzorů do obličejů. Tato metoda byla velmi zdlouhavá a také velmi bolestivá. Při tetování se používaly dláta a další nástroje, které byly schopné na kůži vytvořit

vyvýšené vzory. V 19. století byl tento druh moka zaznamenán mezi evropskými umělci. Dnes je považován za klasické maorské tetování.

Maorové pracovali s takovými nástroji a technikami, které byly podobné metodám používaným v řezbářství. Dláta a škrabky se podobaly řezbářským nástrojům, avšak byly miniaturní. Byly vyrobeny z kosti, dřeva nebo kamene. Používalo se cokoliv, co bylo dostatečně ostré k probodnutí kůže. (Graham, 2005: 14-17)

Mušské moko

Maorští muži se nenechali tetovat pouze z důvodů nahnání strachu nepřátelům v bitvách. Dalším důvodem byla také snaha o odlišení a také větší přitažlivost pro ženské pohlaví. Mocné náčelníky zdobilo mnoho různých motivů, kdežto ostatní muži byli více či méně potetováni černomodrými ornamenty. Moko bylo považováno za výsostný znak a jako takový jasně odlišoval svobodného muže od otroka. Umělecké dekorace na tělech můžu odrážely charakter svých nositelů a také odrážely divokou povahu obyvatel. Tetování bylo pýchou svého nositele. Moko na tvářích se u každého velmi lišilo, ovšem vzor na hýždích byl stále stejný. Náčelníci usilovali o vizáž, která by mezi nepřáteli vzbudila respekt. Hluboké, klikaté linky moka dodaly rysům tváře divokost, mimickým svalům přísnost a tvrdost.

„Barva kůže, ornamenty, zbraně a bojová výstroj...Muži popravdě vypadali mnohem lépe než oblečení v každodenních šatech. Skoro každý muž bez výjimky měl tetování, sahající od kolen k pasu. Jejich tváře byly také pokryty tmavými spirálami“. (Robley, 2008: 16-23)

Ženské moko

Umělci, kteří praktikovali moko se u žen zaměřovali na okolí úst a brady. Za nejvyšší aspekt ženské krásy byly považovány plné rty v kombinaci s modrou barvou. I přesto, že se tetování na tvářích omezovalo pouze na malé množství, neexistovaly žádné zákazy tetování na ostatních partiích těla (např. stehna, hrud' atd.). Ženy nosily ornamenty na ruku, prsou a tváři. Ornamenty měly podobu křížků, krátkých čar a teček.

„Ženy měly na bradách vypracované obrazce, podobající se obrácené koruně, jejich ústa byla potetovaná dokonce i na vnitřní straně, na které měly modrou barvu. Tváře zdobily znaky na lících, stejně jako na čele a po obou stranách nosu.“ (Robley, 2008: 28-33)

4.1.2 Současný stav

Tetování moko bývá považováno za jeden z nejdůležitějších symbolů maorské kultury. V historii mělo výsadní postavení. Určovalo prestiž, sílu, moc a také postavení jedince ve společnosti. O tomto fascinujícím odvětví tradičního maorského umění již bylo napsáno mnoho obsáhlých publikací a článků, které právem poukazují na pozoruhodnou kombinaci důkladnosti a propracovanosti výtvorů talentovaných maorských umělců. V publikacích, které se tímto tématem zabývají, a na některých internetových stránkách, jsem si před odjezdem na Nový Zéland přečetla četné názory týkající se současné situace maorského tetování na Novém Zélandě. Tyto informace se ale více či méně ve svých závěrech lišily. Na jedné straně stojí argumenty, které předpovídají maorskému tetování postupný zánik, na druhé straně se však dozvídáme, že tradice tetování stále v maorské kultuře přežívá a naopak stále nabývá na své popularitě.

Během svého výzkumu jsem tedy chtěla zjistit, jaké postavení hraje moko v současné maorské společnosti. Zda-li se tato tradice nějakým způsobem udržuje dodnes nebo se od ní naopak opouští a případně z jakého důvodu.

V současné době se již nesetkáme s tradiční formou Ta moko, jež byla typická především v minulosti Maorů, tedy tetováním zejména obličeje, které maorský umělec mohl tvořit i několik let a které bylo považováno za posvátné. Od této bolestivé formy se začalo opouštět přibližně na konci 18. století, zřejmě z důvodu postupného začleňování domorodého obyvatelstva mezi evropské přistěhovalce.

Na základě rozhovorů s respondenty jsem se dozvěděla, že i dnes se však maorské tetování těší oblibě a to zejména mezi muži, kteří si nechávají tetovat maorské vzory především v oblasti zad a na stehnech. Výhodou současného způsobu tetování je bezesporu to, že se upustilo od starých a velmi bolestivých metod, při kterých se používaly nástroje podobné dlátu a samotné tetování připomínalo spíše řezbářskou práci (viz. historie). Dnes se ve většině případů používají moderní postupy, které jsou stejné nebo podobné běžnému tetování. Zajímavostí je, že většina respondentů na otázku, zda-li by svolili nechat se tetovat někým, kdo není maorského původu, odpověděla, že nad touto myšlenkou doposud moc nepřemýšleli, ale za určitých okolností by si to dokázali představit. Někteří z dotazovaných odpověděli, že mnohem více záleží na tom, jak je který tatér šikovný a originální. Převážná část ovšem upozorňovala na spojení tradice tetování a vzorů, které je již tak dlouhé a bohaté, že je pro ně více přirozené, pokud je tetuje někdo, kdo má jasnou představu o tom, jak by

měl celkový výsledek vypadat, a kdo zná bohatou maorskou historii, ze které mnoho symbolů a vzorů vychází. Tyto odpovědi vycházely také z dotazu, jak velký význam v životě Maorů představují maorské ornamenty a vzory a to v souvislosti s jejich používáním při tetování. Muži se tetují již po dlouhé generace a tato tradice se v některých rodinách dlouhodobě udržuje a předává. Tento proces se opakuje, pokud se v rámci rodiny či klanu nerozhodne jinak. Tato odpověď ale nepatřila mezi nejčastější, protože rodin nebo klanů, které by striktně dodržovaly tento postoj, již dnes moc není nebo jsem se s nimi během výzkumu, bohužel, ve větší míře nesetkala.

Respondent č. 5 „*Všichni muži v naší rodině mají tetování. Je to tradice, která se v naší rodině udržuje už dlouho. Nevím, nedokážu si představit, že bych ho neměl, nad tím jsem snad nepřemýšlel.*“

Ve většině případů se každý mohl ve výsledku rozhodnout sám, zda-li se chce nechat tetovat a pokračovat v tradici. Pokud se někdo rozhodl opačně, většinou bylo jeho rozhodnutí akceptováno. Jedná se tedy spíše o nepsaná pravidla každého klanu a rodiny a záleží na každém, jak s nimi bude nakládat. Z některých odpovědí vyplývalo, že se jedná o určitou formu prokázání postavení ve společnosti a do jisté míry i o udržování vlastní hrdosti a identity.

Některé rodiny se naopak této tradice úplně vzdaly a už je k ní téměř nic nepojí. S touto odpovědí jsem se setkala především mezi dotazovanými, kteří žijí ve městě.

Tetování a oblast výzkumu

V této pasáži jsem se v závislosti na odpovědích, které jsem získala od respondentů, zaměřila na odlišný pohled a vnímání tetování ze strany maorského obyvatelstva. Zajímalo mě, jak sami nahlíží na význam tetování v jejich životech a zda-li se tyto názory rozcházejí nebo shodují v závislosti na místě, kde žijí.

Jak již vyplynulo z předchozích poznámek, v současné době se s tradičním tetováním moko v obličejí již téměř nesetkáme. Tetování z maorské kultury však úplně nevytizelo. Od partií obličej se upustilo, nadále se však tetují další části těla jako záda a především stehna, s čímž jsem se nejvíce setkala v oblasti středu a východu Severního ostrova. Tyto oblasti, především East Cape, jsou samotnými Maory považovány za jejich území, což dokládají velké tabule s nápisem „Maori Land“, jež

upozorňují na jednotlivá práva a povinnosti návštěvníků, kteří chtějí tuto část Nového Zélandu navštívit. Zde je tetování oblíbené a je udržováno především mezi staršími. Celkově se tu tetování těší oblibě a ze strany maorského obyvatelstva je na něj pohlíženo v převážné většině kladně. Můžeme tedy říci, že tato tradice je na venkově stále do určité míry udržována. Je také patrné, že na venkově se Maorové ke své kultuře stále hrdě hlásí. I přesto, že obliba tetování v posledních letech vzrůstá, otázkou zůstává, do jaké míry budou tuto tradici udržovat a šířit další generace mladých Maorů. Situace na venkově je odlišná než situace ve městě. Během mého výzkumu v Aucklandu se mi nepodařilo získat dostatečné množství informací. U respondentů, se kterými jsem spolupracovala, jsem se s mokem nesečkala a to i přesto, že v Aucklandu žije početná skupina maorského obyvatelstva. Několikrát jsme se setkala s názory, že si žijí svým životem a příslušnost k maorské kultuře a tradicím je příliš nezajímá.

Respondent č. 2

„Tohle vůbec neřeším, já mám svých starostí dost. Práce, rodina, je toho opravdu dost, o co se musím postarat. Tyhle věci okolo si nějak nepřipouštím a také na to není čas.“

Jedním z hlavních důvodů, proč se tato tradice vytrácí mezi Maory, kteří žijí ve městě, může být fakt, že se již dlouhou dobu pohybují v jiném prostředí a jejich postupné začleňování do populace žijící ve městě vytlačilo některé z aspektů jejich kultury. Maorové byli nuceni asimilovat se do západní společnosti, což mělo za následek postupné utlačování maorské identity do pozadí. Velmi často jsem se setkala s názorem, že najít si v minulosti práci a přitom mít tetování na viditelném místě, zejména na obličeji, bylo téměř nemožné. Tento důvod byl nejspíše hlavní příčinou postupného úpadku maorského tetování mezi Maory žijícími ve městě.

Tetování a „pakeha“

V posledních letech je mezi „pakeky“ (bílý duch) velice populární tetování s maorskými vzory a ornamenty. Zajímalo mě tedy, jaký názor na tento fakt mají samotní Maorové.

Názory na tuto problematiku se opět lišily v závislosti na oblasti, kde byl výzkum prováděn. Ve velké míře převládaly názory, že by se ti, kteří nemají maorský původ, neměli nechat tetovat, pokud neznají význam a symboliku jednotlivých motivů a

ornamentů. Setkala jsem se i s názory, že tetování těchto motivů a ornamentů přináší „pakehům“ smůlu, především z toho důvodu, že jim tato symbolika, která je provázána s dlouhou historií Maorů, není určena. U některých respondentů jsem se dokonce setkala i s názorem, že by si nejdříve každý měl obstarat povolení u některého z představitelů maorského kmene.

Respondent č. 8

„Ne, s tím já osobně nesouhlasím. Jak si může někdo nechat vytetovat nějaký motiv, když ani pořádně nerozumí, co vlastně znamená. Já osobně jsem proti téhle módní vlně. Každý by měl zůstat u toho svého, to je můj názor. Připadá mi, že se z toho stává spíše obchod. Dneska vám vytetují skoro vše a ve výsledku stejně většinu těch lidí nezajímá, co ty motivy doopravdy znamenají.“

Respondent č. 11

„No, já myslím, že je to každého věc. My to stejně nijak neovlivníme, že (úsměv). Lidem se to líbí, tak tento trend asi ještě chvíli vydrží. Podle mě by si ale každý měl pro začátek alespoň zjistit, co který motiv představuje a jaký má v naší kultuře symbol. To je, myslím, to nejmenší. Jenže, kolik lidí si vybírá tetování podle symbolu nebo podle motivu nebo podle toho, jestli se jim jednoduše líbí nebo ne. Je to těžké, my s tím stejně nic neuděláme.“

V Aucklandu je v současné době v provozu mnoho tetovacích salónů. Jelikož se většina z nich snaží uspokojit velkou poptávku ze strany pakehů, mezi jejich nabídku patří i tetování maorských vzorů, které se staly v posledních letech velmi populární.

Zaměstnanec tetovacího salonu.

„Maorské motivy jsou v poslední době opravdu oblíbené. Nejvíce klientů tvoří především turisté a lidé, kteří sem přijeli na nějakou dobu žít nebo za prací. Většinou si motivy vybírají podle toho jak se jim líbí, hlavně ženy, ale je pravda, že většinou je zajímá, co který motiv nebo vzor znamená. Když potřebují poradit, tak poradím, od toho jsem tady. Proč si vybírají tetování s maorskými motivy?(...) nevím, možná snaha se odlišit? Je pravda, že maorská historie je hodně spojená s těmi různými legendami, tak možná z tohoto důvodu lidi dnes nechtějí „obyčejné“ věci, chtějí se nějak odlišovat.“

Z rozhovoru dále vyplynulo, že v současné době se pro maorské tetování používá také slovo *Kirituhi*. Toto slovo bývá používáno k popsání a přiblížení tetování kůže a těla. Mezi trendy posledních let patří kombinace tetování maorských motivů s keltskými motivy, které odkazují na bohatou historii a tradici.

Tetování je velmi oblíbené jak mezi muži, tak mezi ženami, které tvoří velké procento zájemců o tetování. Mezi nejčastěji tetované partie mezi muži patří především ruce a záda. Oblíbené jsou velké propracované vzory. Naopak u žen ve velké míře převládají motivy menších rozměrů. Většinou si nechávají tetovat krk a záda.

Naopak u maorských žen jsem se během výzkumu s tetováním nesetkala. V maorské historii bylo běžné a žádané, aby žena měla tetování, zejména v oblasti brady a úst. Tato tradice se stejně jako u mužů dnes již neudržuje.

V Aucklandu jsem se setkala převážně s kladnými reakcemi, které se týkaly tetování maorských vzorů mezi pakehy. Z rozhovorů, které jsem zde na dané téma provedla, vyplynulo, že převážná část nemá proti tomuto faktu zásadní výhrady. Mezi některými respondenty se však objevil názor, o kterém jsem se zmiňovala již výše. Tedy, aby si lidé vybírali motivy podle jejich symboliky a ne podle toho, jak vypadají.

Generál H. G. Robley o maorském tetování:

„Tetování se používalo na mnoha místech světa, ale nikde nebylo tak troufale dokonalé jako na Novém Zélandě.“ (Graham, 2005: 3)

4.2 Pounamu

4.2.1 Historie a přiblížení

Předci Maorů, kteří před tisíci lety připluli k břehům Nového Zélandu, zde objevili minerál pounamu – neboli jade – v angličtině greenstone. Tento minerál se stal jedním z nejdůležitějších nerostů, který nabízel jejich nový domov. Pounamu hraje významnou roli především v maorských legendách, které vyprávějí o objevování a cestách do nových zemí. V těchto mýtech a legendách je obvykle kámen pounamu vyobrazen jako ryba, což s největší pravděpodobností souvisí se zdrojem tohoto minerálu. Tyto zdroje se nacházely především v horských řekách podél západního pobřeží Jižního ostrova. Naleziště tohoto druhu pounamu se nachází pouze na Jižním ostrově Nového Zélandu.

Někdy se proto ostrovu říká Te Wai Pounamu neboli Voda zeleného kamene. Pounamu se stal výhodným artefaktem, z Jižního ostrova putoval po celém Jižním i Severním ostrově. Používal se především k výrobě náradí, zbraní a ozdob, z nichž některé měly vlastní jméno a staly se ceněným rodinným a kmenovým dědictvím. Ozdoby z jade se staly součástí maorské kultury. Byly předávány z generace na generaci. Upevňovaly vztahy mezi předky a jejich potomky a také potvrzovaly jejich hodnost a postavení v kmeni. (Neich, 2006: 2-3)

Druhy nefritů

Jade obsahuje minerály nefrit a jadeite. Jadeit se však na Novém Zélandě nevyskytuje. Nefrit, který samotní Maorové nazývají pounamu, je velmi tvrdý materiál vhodný především pro výrobu nástrojů, ale také ozdob. Nefrit je jediným minerálem jade, který zde můžeme nalézt. Můžeme zde nalézt širokou paletu barev. Maory však byly uznávány pouze tři. Nejvíce ceněný druh pounamu byl pojmenován *inanga* - podle barev malé ryby. Do těchto barev patřily: perleťově bílé, modro-bílé a světle zelené barvy. Další druh *kawakawa* byl pojmenován podle podobnosti s tmavými, zelenými listy rostliny kawakawa. Třetí, nejvýznamnější druh, je nazýván *kahurangi*.

Maorští řemeslníci vyráběli také ozdoby a přívěšky z *tangiwai* – bowenite. Bowenite je mnohem jemnější a opracovává se mnohem lépe než nefrit. Pro výrobu zbraní a nástrojů je příliš křehký a měkký. (Neich, 2006: 4-5)

4.2.2 Současný stav

Unikátní design kamene Pounamu měl a má pro Maory neobyčejný význam. Věří, že v Pounamu je pohlcena duchovní síla neboli „mana“. V maorské kultuře má pounamu-jade bohatou historii. Jak už bylo řečeno dříve, vyráběly se z nich především nástroje a zbraně. Významnou roli ale také hrály v maorské společnosti ozdoby, které z kamene byly vyráběny. Byly určeny především pro náčelníky kmene a starší. Jednalo se zejména o přívěšky na krk, náušnice a další osobní ozdoby. Jejich funkce byla především magická a také určovala postavení v maorské společnosti. Maorské ozdoby vyrobené z Pounamu se předávaly mezi generacemi a byly rozděleny mezi muže a ženy. Většinou se jednotlivé ozdoby odlišovaly podle vzoru a barvy. Některé vzory a barvy kamene byly určeny pouze pro muže a některé naopak pro ženy.

V současné době se výroba předmětů z jadu stala velmi populární. Vyrábějí se zejména ozdoby, například ozdobné přívěšky, které jsou zhotovovány v několika barvách a vzorech. Dá se říci, že tyto ozdoby se staly výhodným artefaktem. Oblibě se v posledních letech těší zejména mezi turisty, kteří tyto ozdoby hojně nakupují. V průběhu svého výzkumu jsem se tedy chtěla dozvědět, jaký pohled na současný stav mají samotní Maorové. Jak vnímají současnou situaci, kdy se tato další významná součást jejich kultury a především tradičního umění stala vyhledávanou mezi pakehy. Také mne zajímalo, do jaké míry vnímají fakt, že se zejména výroba ozdobných předmětů stala výhodným artiklem.

Každý artefakt má svoji barvu a motiv, podle kterého se dále přívěšky rozlišují. Každý má svojí specifickou symboliku a vlastnosti, které se k ní váží. V současnosti je na Novém Zélandě v provozu mnoho továren na výrobu předmětů z jadu. V každém větším městě nalezneme specializované obchody, které se zaměřují na prodej těchto výrobků. Ceny za tyto předměty jsou zde ale většinou velmi vysoké a pořídit například malý přívěsek za rozumnou částku není jednoduché. Během svého výzkumu jsem se setkala převážně s obchody, které byly koncipovány jako prodejny s luxusním zbožím. Celková atmosféra na mě působila spíše negativním dojmem. Jediným výkladem k jednotlivým předmětům se staly pouze letáky, na kterých bylo možné zjistit, co který druh představuje a znamená. Další možností, jak si pořídit předmět z pounamu za rozumnou cenu, je navštívit některý z maorských trhů, které jsou zde velmi oblíbené a těší se velkému zájmu zejména mezi turisty. Ceny jsou zde oproti kamenným obchodům nižší, otázkou však zůstává, do jaké míry jsou výrobky pounamu kvalitní.

Pounamu a oblast výzkumu

Stejně jako v případě tetování jsem chtěla zjistit, do jaké míry se liší pohled maorského obyvatelstva na danou problematiku. I v tomto případě jsem výzkum na dané téma prováděla jak ve městě, tak na venkově.

Obchody s výrobky z jadu jsou po celém Novém Zélandě velmi oblíbené. Během svého výzkumu jsem se setkala opravdu s velkým množstvím různých stánků nebo obchodů, které tyto artefakty nabízely. Z velké části se jednalo o obchody se suvenýry, které jsou oblíbené zejména mezi turisty, kteří tvoří největší procento nakupujících.

Respondent č. 4

„Už dlouhou dobu jsou nejoblíbenější přívěšky na krk. Ty se prodávají opravdu dobře. Zákazníci si vybírají hlavně podle významu, protože to jsou pak většinou dárky pro rodinu a kamarády. Také si vybírají podle barev, prodáváme černé, bílé a zelené (...) zelené, ty se prodávají nejvíce.“

„Ano, největší klientelu tvoří turisté. Tenhle obchod už vedu dlouho a co si pamatuji, tak sem za tu dobu moc Maorů nepřišlo. No, ale tak mě samotného to nějak moc nepřekvapuje. Já jsem sice poloviční Maor, ale kdybych si chtěl pro sebe nebo pro někoho něco pořídit, tak bych do obchodu, jako jsou ty ve městě, taky nešel. A už vůbec ne v centru. Jak si má člověk vybrat (...), je jich tam na můj vkus moc.“

Během svého pobytu jsem měla možnost navštívit zejména v Aucklandu mnoho obchodů, které se specializovaly na prodej maorských předmětů. Překvapilo mě, že většina prodávajících byli buď pakeha, jak Maorové nazývají Novozélandčany, nebo ve velké míře Asiaté. Po nějaké době se mi však podařilo najít obchod, který vedla maorská rodina. Zajímavostí bylo, že se tento obchod nenacházel v centru města, tak jako drtivá většina, ale v okrajové části Aucklandu, kde jsem sama po čas mého pobytu pobývala.

Z rozhovoru s majitelem vyplynulo, že ho tato práce baví a jemu osobně nevadí, že se prodej výrobků z jadu stal oblíbeným. Naopak je rád, pokud může zákazníkům poradit s výběrem a objasnit například významy vzorů. Kromě předmětů z pounamu zde nabízí další maorské artefakty, například pletené rohože a tašky, vyřezávané sošky ze dřeva a další. Část jeho obchodu je věnována nabídce maorské literatury. Z velké většiny se knihy týkaly maorského umění, zejména potom přiblížení historie a zpracování kamene pounamu. Většina knih byla zaměřena na jeho výrobu, opracování, barvy, druhy a významy.

Připustil však, že i jeho živnost je součástí obchodu, který se v posledních letech v oblasti výrobků z jadu rozhořel. Podle jeho slov se ale nesnaží klientům nabízet pouze kvalitní zboží, ale také příjemný servis a atmosféru.

Z rozhovorů s dalšími respondenty vyplynulo, že většina si je vědoma, že maorské předměty, především tedy přívěšky a další ozdoby z jadu, jsou v posledních letech výhodným obchodním artiklem. Z některých výpovědí jsem se dozvěděla, že tato skutečnost může být přínosná především tím, že se turisté, kteří navštíví Nový Zéland,

mohou blíže seznámit s maorskou kulturou. Byla jsem odkázána na několik místních galerií a specializovaných míst, které se zabývají maorským uměním a které se ho snaží návštěvníkům přiblížit ať už prostřednictvím výkladu historie, tak ukázkami zpracování materiálu nebo procesu samotné výroby.

Jak už jsem se zmiňovala výše, dalším možným způsobem, jak si pořídit ozdobu z pounamu nebo jiné maorské předměty, je návštěva některého z maorských trhů. Ty jsou zde velmi oblíbené a to jak mezi turisty, tak mezi místními. Měla jsem možnost navštívit jeden z největších, který se koná každou sobotu v odlehlé části Aucklandu. Kromě Maorů, kteří tu nabízejí ručně vyráběné předměty jsem zde také zaregistrovala velký počet ostrovanů (Tonga, Fidži, Samoa) a Asiatů. Jejich výrobky a předměty jsou velmi podobné maorským, proto mi zpočátku dělalo problém rozpoznat, kdo je Maor a kdo ostrovan. Mezi maorskými předměty, které se na trhu objevovaly nejvíce, byly již zmiňované přívěšky z kamene pounamu, tkané předměty (například podložky, tašky, koše) a vyřezávané sošky ze dřeva. Naopak u ostrovanů jsem se setkala především s malovanými podložkami a vyřezávanými ozdobami ze dřeva.

Situace mimo město je v současné době podobná. Téměř všude můžeme nalézt obchody s maorskými artefakty. Z rozhovorů vyplynulo, že si již většina respondentů na tento fakt zvykla, někteří připustili, že je výroba těchto artefaktů součástí i jejich živobytí.

Rotorua

Za přínosnou pro výzkum považuji návštěvu továrny na výrobu jadů. Tato továrna se nachází na místě zvaném Rotorua. Rotorua je považována za centrum maorské kultury a váže se k němu bohatá historie Maorů. Obchodů, které nabízejí maorské předměty, je tu mnoho, stejně tak jako specializovaných obchodů nabízejících výrobky z pounamu. Pro svůj výzkum jsem si zvolila jeden z místních obchodů a to především z toho důvodu, že byl přímo propojen s malou továrnou, kde se jade zpracovává a upravuje a později se z něho přímo na místě vyrábějí různé předměty. Kromě přívěšků jsou to například těžítka, pera nebo ozdobné předměty. Po předešlé domluvě mi bylo dovoleno zúčastnit se procesu zpracování a později výroby předmětů. Zajímalo mne, jak probíhá samotný proces zpracování. Dostalo se mi také výkladu o významu jednotlivých druhů pounamu, například podle místa jejich výskytu. Byl mi také přiblížen význam jednotlivých přívěšků.

Zaměstnanci, kteří pracují v místní továrně na výrobu jade, jsou z převážné většiny Maorové. V době mé návštěvy jsem měla možnost sledovat práci jednoho z nich. Kromě samotného procesu výroby a informací o jednotlivých předmětech mne také zajímalo, jak pohlíží na současnou situaci a zda-li si myslí, že výroba a zpracování nefritu zůstává nadále pevnou součástí tradiční maorské kultury a tedy tradičního umění, nebo se stává pouze prostředkem k dosažení zisku a dnes je spíše otázkou výnosného obchodu. Součástí otázek byl také dotaz, jak pohlíží na fakt, že většina vyrobených a obchodů je v současné době ve vlastnictví pakehů.

Respondent č. 9

„Práce mě baví. Jsem v podstatě volný a můžu si pracovat podle svého. Dá se říct, že mám volnou ruku. Je pravda, že musím dodržovat nějaký časový plán, ale s tím zatím problémy nemám. Vyrábíme zejména pro turisty, kterých je tady v období sezóny opravdu hodně, a o naše výrobky je docela velký zájem. Kromě tradičních maorských vzorů vyrábíme i další, jako například srdíčka nebo některé druhy zvířat, oblíbené jsou třeba předměty s motivem ptáka kiwi.“

„Žiji tady už od narození a líbí se mi tu, takže mě ani nikdy nenapadlo hledat si práci někde jinde. Navíc tady mám výborné podmínky. Musím taky nějakým způsobem živit sebe i rodinu, takže jsem rád, že tu mám dobrou práci a ještě dělám to, co mě baví.“

„Dalších obchodů a továren je jenom tady dost. Nevím, jak je to na jiných místech. Moc Maorů tu obchody nemá, to je pravda. Ale pořádají se tu často trhy, takže většinou ty své výrobky prodávají tam, nebo pracují v nějaké továrně jako já. Většina Maorů, tu provozuje maorské vesnice, to je hlavním zdrojem jejich příjmů (...) město žije z obchodu.“

Doplňující informace, které se týkají jade.

Kde můžeme kromě Nového Zélandu nalézt jade?

„Naleziště nefritu jsou kromě Nového Zélandu také v Austrálii, Kanadě, Rusku. Jadeit můžeme nalézt v Guatemale a v oblasti okolo oblasti severní hranice Barmy s Čínou.“

Je nějaký druh jadu více ceněný než jiný?

„Ne, záleží na každém, jak si vybere.. Někteří lidé preferují tmavý kámen, jiní zase světlý. Výběr by měl obecně záležet na tom, odkud pocházíte. Souvisí to i s vlastní etnicitou. Cena je většinou určována kvalitou kamene.

Z jakého důvodu se na Novém Zélandě někdy jade nazývá Greenstone?

„Toto pojmenování vymysleli Evropané, když v 18. století připluli na Nový Zéland a spatřili Maory, kteří nosili různé ozdoby a používali nástroje z jadu. Neuvědomili si, že se jedná o jade, a tak tento kámen pojmenovali Greenstone. Od té doby se již používá i toto označení.“

Unikátní předměty z Pounamu mají pro Maory důležitý význam. I přes skutečnost, že se tyto výrobky v posledních letech staly především předmětem obchodu, je důležité podotknout, že se i dnes vyřezávají a prodávají především tradiční maorské vzory, které vycházejí z dlouhodobé řezbářské tradice, jež se používala po dlouhá staletí. Vyřezávání na Novém Zélandě je v současné době na vzestupu. Důkazem toho je i fakt, že vzrůstá počet nových a talentovaných řezbářů, kteří do procesu výroby přinášejí každý svůj vlastní a unikátní styl a nová provedení, která čerpají především ze své vlastní inspirace.

4.3 Řezbářství a sochařství

4.3.1 Historie a přiblížení

V historii Maorů mělo řezbářství a sochařství velmi důležitý význam. Dokázali si vytvořit širokou škálu znaků, které používali místo písma. Tyto znaky potom vtiskly do svých řezbářských a sochařských výtvorů. Zejména maorské sochařství je výjimečné, jelikož zachycuje určité historické období. Příběhy a legendy byly předávány buď ústní formou, nebo byly zachyceny právě prostřednictvím vyřezávaných děl. Některé předměty jsou více než pět set let staré. Tohunga Whakairo byli považováni za nejlepší řezbáře a sochaře. Tito mistři ve svém oboru byli vysoce uznáváni a také samotní Maorové věřili, že skrze ně se dorozumívají s bohy. Ženám nebylo dokonce povoleno být v blízkosti těchto umělců. Historie, tradice, jazyk a víra Maorů vytvářejí nedílnou součást řezbářství a sochařství. Mnoho vyřezávaných

předmětů se vyznačuje častým používáním motivu *koru*, což je křivka zakončená spirálovitým tvarem.

Důležitý význam v řezbářství a sochařství mají umělecké motivy. Základní symboly jsou následující:

Tiki - představuje předky nebo bohy. Většinou jsou vyobrazeny jako bytosti podobné ještěrkám nebo ptákům.

Manaia - představuje mysteriózní bytosti, které jsou vyobrazeny s ptačí hlavou a tělem.

Moko - jeho motivem je motiv ještěrky. Představuje nositele zlého ducha.

Marakihau - hlavním motivem jsou mořské bytosti, které se vyznačují mnoha podobami.

Pakake - hlavním motiv představuje vyobrazení velryby.

Kombinace tiki-manaia je nejčastější spojení v tradičním maorském vyřezávání. Hlubší význam maorských symbolů používaných v řezbářství a sochařství není příliš znám. Například shromažďovací domy – symbolický význam každého detailu domu většinou není zcela přesně znám. (Barrow, 1984: 32)

4.3.2 Současný stav

V současné době je řezbářská a sochařská tradice na Novém Zélandě stále živá a v posledních letech se naopak těší velké oblibě. Kromě maorských umělců začalo v tomto odvětví maorského umění pracovat také mnoho umělců nemaorského původu. Cílem mého výzkumu tedy bylo zjistit, do jaké míry si současní Maorové své tradiční umění udržují a jak sami pohlíží na fakt, že v posledních letech již řezbářství a sochařství není čistě jejich doménou.

Řezbářství, sochařství a oblast výzkumu

Z výpovědí, které jsem získala během svého výzkumu v Aucklandu vyplynulo, že Maorové považují řezbářství a sochařství za důležitou část jejich kultury. S touto odpovědí jsem se setkala i u těch respondentů, kteří se k maorské kultuře již ve velké míře nehlásí. I přesto, že někteří již maorské tradice neudržují, připouštějí, že tato část maorského umění má dlouhou historii a tradici. U některých respondentů jsem se setkala s názorem, že i přesto, že již dlouhou dobu žijí ve městě a s tradičním životem Maorů už mají společného velmi málo, připouštějí, že stále udržují kontakt se svou vesnicí. Zejména pokud se jedná o slavnosti a obřady, vydávají se za svými

příbuznými, se kterými se schází ve shromažďovacím domě, který Maorové nazývají Marae.

Respondent č. 6

„Naše rodina stále udržuje kontakt s vesnicí, odkud pochází naši předkové. Jezdíme tam hlavně pokud jsou nějaké významné události. Třeba svatba nebo pohřeb nebo třeba jen když se tam chce podívat.“ Podle mě je Marae to nejvýznamnější, co může maorské řezbářství nabídnout.“

Z rozhovorů vyplynulo, že převážná část respondentů si je vědoma hodnoty řezbářských a sochařských děl, které stále hrají důležitou roli v maorské kultuře.

Většina dotazovaných byla smířená s faktem, že v současné době stoupá trend nemaorských umělců, kteří se uplatňují v tomto odvětví umění, jež po dlouhá staletí patřilo pouze Maorům. Poukazují také na fakt, že v současné době mnoho nemaorských umělců spolupracuje právě společně s maorskými. Názorným příkladem může být i spolupráce mého klíčového informátora s maorským kmenem v oblasti města Whangarei, které se nachází v severní části Severního ostrova. Tento informátor se živí jako profesionální malíř. Kromě tvorby svých vlastních děl také velmi často spolupracuje s Maory. Mezi jeho nejčastější výtvořiny patří nástěnné malby, ve kterých se promítá kombinace jak vlastního unikátního stylu, tak především maorských motivů, které tvoří podstatu výsledného díla. Pro své nástěnné malby si vybírá především školní budovy. Za nejvýznamnější spolupráci považuje možnost vyzdobit maorský shromažďovací dům. Jak již bylo popsáno výše, jedná se o velmi specifické místo, které je Maory považováno za posvátné a obvykle symbolizuje mužského kmenového předka. Podle jeho výpovědi, byl kontaktován nejstarším členem kmene, který v této oblasti žije. Zajímavostí je, že při konečném rozhodování, kterého se zúčastnil celý kmen a každý měl právo vyjádřit svůj názor, měl ve výsledku rozhodující slovo právě tento nejstarší člen. Během rozhovoru jsem se dozvěděla, že především mladší Maorové byli zpočátku proti tomu, aby se člověk bez maorského původu podílel na tak důležité události, jakou výzdoba Marae představuje.

Respondent č. 1

„No to bylo hodně zajímavé. Těm mladším generacím se to nelíbilo. Zpočátku s tím vůbec nesouhlasili. Ale ve výsledku s tím stejně moc nenadělali, protože konečné slovo měl ten nejstarší Maor –představitel kmene.“

„Popravdě jsem byl docela nervózní. Při práci potřebuji klid a tady pořád někdo byl. Většinou celá rodina.(smích) Každý měl svoje připomínky, někomu se nelíbilo tohle, někomu zase támhleto. Ale nakonec se to myslím podařilo a spokojení jsou snad všichni.“

Mezi jeho další díla patří také nástěnné malby na budově, která slouží jako sociální zázemí pro návštěvníky pláže, u které se tento objekt nachází. Z rozhovoru jsem se dozvěděla, že k tomu, aby mohl tyto zdi použít pro svůj záměr, bylo nutné povolení ze strany maorského představitele této oblasti. Hlavní důvod byl nejen ten, že se objekt nachází v oblasti, kde žije převážná část maorského obyvatelstva, ale také ten, že není žádoucí, aby se maorské motivy a vyobrazení dávných předků objevovala na místech, která slouží jako sociální zařízení.

Svojí spolupráce s Maory si, podle svých slov, velice cení a váží. Poukazuje také na současný trend mladých maorských umělců, kteří ve výtvarné oblasti kombinují maorské motivy se současnými. Snaží se prostřednictvím moderního umění přiblížit historii, tradice a maorského ducha.

V oblasti East Cape, kterou jsem během výzkumu navštívila, mají vyřezávaná a sochařská díla stále velmi silnou a pevnou pozici. Příkladem může být téměř každá vesnice, ve které se můžeme setkat s dokonalou ukázkou tohoto odvětví maorského umění. Na většině místech se nacházejí *marae*- shromažďovací domy, školy a maorské vyřezávané sochy nebo sloupy.

Tradice vyřezávání je tu stále živá a Maorové ji ve většině případů považují za významnou část své kultury. Z odpovědí, které jsem zde získala dále, vyplynulo, že se místní obyvatelé neobávají, že by tato tradice v nejbližší době zanikla a ani toho, že by se mohlo řezbářství a sochařství stát čistě doménou pakehů.

4.4 Tanec, hudba a etnoturistika

4.4.1 Historie a přiblížení

V životě Maorů hraje významnou roli také tanec a hudba. V dobách, kdy ještě neznali písmo, byl tanec jedním z prostředků, jehož prostřednictvím Maorové interpretovali staré příběhy a legendy. Nejznámější z maorských tanců, který je nazýván Haka, je proslulý téměř po celém světě. V maorské historii byl považován především za tanec bojový a jeho hlavním účelem bylo zastrašit nepřátele. Haka je hromadný tanec, kterého se vždy účastnil větší počet osob, a je doprovázen zejména akustickými projevy tanečníků. Celý průběh tance provází pokřik doprovázený gestikulacemi rukou, podupáváním, grimasami, jejichž účelem bylo především zastrašení soupeře. Většinou nechybělo ani typické vyplazování jazyka. Hlavním významem tohoto tance bylo především získat sebedůvěru. Existuje několik druhů haky.

4.4.2 Současný stav

V dnešní době se s Hakou, tak jako v historii, již nesetkáme. Jedná se spíše o druh zábavy pro diváky mnoha maorských představení. Dá se říci, že v současné době slouží spíše k interpretaci maorské kultury a určitému přiblížení historie. Tanec Haka je dnes ale stále velmi populární a to díky novozélandskému ragbyovému týmu All Blacks. Stalo se již tradicí, že před zahájením každého mezinárodního zápasu tým pro své fanoušky tento tanec předvede. Stejně tak jako v minulosti má tento bojový tanec sloužit k zastrašení soupeře a to zejména bojovnými výkřiky. I přesto, že se jedná o sportovní událost, celková atmosféra působí velmi přesvědčivě. Do určité míry nám může alespoň částečně přiblížit život a kulturu Maorů. Tento dojem byl navíc umocněn tím, že velkou část národního ragbyového týmu tvoří Maorové.

Další možností, jak se s tímto tancem blíže seznámit, je navštívit jedno z mnoha maorských představení. Například v Aucklandském muzeu tanec Haka a mnoho dalších prezentuje místní maorská skupina. Muzeum nabízí toto představení v různých dnech a časech. Představení není součástí maorské expozice. Tato představení nám mohou do určité míry podat představu o kultuře Maorů a nepatrně přiblížit jejich život, nemohla jsem se však zbavit dojmu, že celková atmosféra byla až moc upravená a do jisté míry i umělá. Přes toto všechno, však svoji návštěvu shledávám za přínosnou. V samotném Aucklandu jsem se již s Hakou nesetkala. Tato představení jsou určena především

turistům, kteří tvoří drtivou většinu návštěvníků. Pokud upustím od celkové atmosféry, dá se říci, že hlavní cíl, tedy přiblížit částečně maorskou kulturu, splnil svůj účel.

Dalším místem, kde se můžeme setkat s Hakou je město Rotorua. Toto místo je velmi významné, zejména z hlediska historie Maorů. Rotorua je lázeňské město, které se rozkládá podél velkého jezera zvaného také Rotorua a bývá považováno za centrum maorské kultury. V současné době se z tohoto místa stala turisty hojně navštěvovaná destinace. Rotorua je velmi zajímavé místo a své turisty sem láká především pestrou škálou sportovních a kulturních aktivit. Na první pohled je patrné, že město žije především z cestovního ruchu, a že se do určité míry stalo atrakcí, jež má za cíl přilákat co nejvíce turistů. V současnosti se zde nachází mnoho „zaručeně“ pravých maorských vesnic, tak jak se většina z nich sama popisuje. Zajímalo mne, jak tato vesnice funguje. Vzhledem k tomu, že jsem svůj výzkum prováděla v době, kdy je na Novém Zélandě zima, nemusela jsem si dělat starosti s náporem turistů. Naopak jsem měla možnost projít si v klidu celý areál. Prostředí této vesnice bylo o něco autentičtější než představení v muzeu. Podívala jsem se také do prostoru, který byl určen pro samotné představení. Zde byla postavena kopie maorské vesnice. Snažila jsem se na místě domluvit rozhovor s některým z Maorů, kteří tuto vesnici provozovali, ale bohužel se mi to nakonec nepodařilo. Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že zde žije poměrně početná skupina maorských kmenů, ke kterým je však velice obtížné se dostat. Většina z nich provozuje právě tyto vesnice. Podle výpovědi jednoho z respondentů, jsem se dozvěděla, že se v okolí nachází maorská vesnice, do které se však člověk dostane až tehdy, pokud získá povolení.

S tradičními tanci jako například Haka se již v současnosti nesetkáme. Zpěv a tanec však stále tvoří neodmyslitelnou součást života Maorů. Zejména se s nimi můžeme setkat při různých příležitostech, jako jsou například maorské slavnosti (svatba, křest). Tanec není záležitostí pouze mužů, například tanec Poi, je výhradně záležitostí žen a je charakteristický pro své pohyby.

Organizace, spolky a instituce

Na Novém Zélandě v současné době existují organizace, jejichž hlavní náplní je podpora maorského umění a maorských umělců. Zajímavostí je, že novozélandská vláda se v této problematice také angažuje a například mladé maorské umělce podporuje prostřednictvím grantů.

Pro přiblížení uvádím některé organizace, instituce nebo konkrétní granty, které mají vést k podpoře maorské kultury.

Creative New Zealand

Jedná se o radu, která má na starosti podporu a rozvoj umění na Novém Zélandě. Mezi její hlavní cíle patří zejména podpora umělců a uměleckých organizací, které se snaží podporovat prostřednictvím grantů. Jedním z cílů je také vzájemná spolupráce s maorskými umělci. Snahou je udržet unikátní postavení této původní kultury a umění a uchovat je tak pro další generace. V rámci této spolupráce vznikl projekt, který má název **toi iho –maori made mark**, což je registrovaná ochranná známka, která označuje autenticitu a kvalitu maorského umění. Maorští umělci, kteří jsou oprávněni tuto ochrannou známku používat, tak mohou touto značkou označovat své výrobky, které prodávají, a tím tak zaručit kupujícím kvalitu. (Creative NZ 2008)

Auckland War Memorial Museum

Kromě pořádání tradičních maorských vystoupení je zde k nahlédnutí široká a obsáhlá expozice maorské kultury. Nechybí zde tradiční shromažďovací dům Marae, volně přístupný zájemcům o prohlídku, ani vyřezávaná kánoe –waka. Součástí muzea je galerie, kde se můžeme blíže seznámit s dalšími maorskými artefakty, jako jsou například pletené podložky, tašky, pouzdra, ozdoby, výrobky z jadu a další ukázky z tradičního maorského umění. Součástí galerie je i speciálně vyhrazený prostor, kde si zájemci o maorskou historii a kulturu mohou vypůjčit některou z odborných publikací.

Museum Te Papa Wellington

Vyhlášené muzeum se sídlem v hlavním městě Nového Zélandu Wellingtonu nabízí širokou maorskou expozici, jejímž centrem je shromažďovací maorský dům neboli Marae. Zajímavostí je, že toto místo neslouží pouze k prohlídkám, ale je také aktivně využíváno při různých událostech. Odehrávají se tu kulturní představení a Maory je

hojně využíváno při některých významných událostech, jako jsou například oslavy a obřady. Součástí této expozice je výstava, která se nazývá *Mana Whenua*, jejímž cílem je především přiblížení maorské kultury a jazyka. Zajímavostí je také to, že oficiální internetové stránky muzea Te Papa jsou v angličtině nebo v maorštině. (Te Papa 2003)

Institut maorského umění Rotorua Te Puia

Již 38 let se studenti z kmenů celého Nového Zélandu sjíždějí do institutu Maorského umění a řemesel na místo zvané Te Puia. Cílem této instituce je naučit je tradicím. V současné době zde po dobu tří let studuje dvanáct studentů. Zkušenosti a rady jsou jim předávány od svých učitelů, kteří zde také studovali. Tento institut se stejně jako předchozí instituce podílí na udržování a rozvoji maorské kultury. Institut je volně přístupný návštěvníkům a každý může nahlédnout do procesu výroby předmětů těchto nadějných studentů. (Te Puia 2005)

5 ZÁVĚR

V průběhu dějin byli Maorové ovlivněni mnoha faktory, které přispěly k postupnému úpadku jejich kultury. Od konce 18. století, kdy se na Novém Zélandě poprvé vylodili evropští kolonisté, se pozvolným procesem začleňovali do zcela odlišného a jim neznámého světa. Světa, který jim mohl nabídnout takové vymoženosti, jako byly například důkladnější zbraně nebo nástroje usnadňující práci při výrobě, ale který je měl v následujícím období postupně vymanit z vlivu jejich vlastní identity. Zejména díky asimilační politice v první pol. 20. století se maorské tradice postupně začaly vytrácet z novozélandské společnosti, která v tomto řešení viděla naopak velký přínos. Společně s pracovní migrací Maorů z venkova do měst po druhé světové válce představují tyto dvě skutečnosti nejpravděpodobnější příčinu úpadku maorských tradic. Od této doby se však mnoho změnilo, což se stalo i předmětem mého výzkumu, tedy zjistit, jakou roli a postavení má tradiční maorské umění v současné maorské společnosti. Přestože v dnešní době již většina Maorů na Novém Zélandě nežije tradičním způsobem života, je patrné, že tradice jazyka a umění se z jejich životů nevytratily a naopak jsou v maorské kultuře stále zakořeněny a uchovány. Vedle tradičního maorského umění, které se v posledních letech těší velkému zájmu, je na vzestupu také maorský jazyk, kterému v minulosti, podobně jako tradici řemesla, hrozil zánik. Stále více lidí se vrací ke svým kořenům.

V současné době již fungují nebo jsou zakládány nové organizace, instituce či zájmové spolky, jejichž hlavním cílem je udržování těchto tradic, čímž přispívají k obnově důležité složky vlastní kultury. Vznikají speciální kurzy v rámci škol nebo uměleckých institutů, které se snaží přivést maorské obyvatelstvo zpět k těmto tradicím, které se předávají mezi generacemi.

Současná situace není na všech místech Nového Zélandu stejná. Pohled maorského obyvatelstva žijícího ve městě a na venkově se poněkud liší. Mezi Maory, se kterými jsem se setkala během svého pobytu v Aucklandu, ve velké míře převládal spíše odmítavý postoj v otázce udržování tradičního umění a tradic obecně. Někteří však připustili, že stále udržují kontakt se svými příbuznými, kteří žijí mimo město, a zúčastňují se rodinných oslav a důležitých obřadů. Podotkli však, že smyslem jejich života se staly jiné hodnoty a priority a to zejména práce a starost o rodinu.

Naopak situace a pohled maorského obyvatelstva v oblasti East Cape, která se stala předmětem výzkumu pro možnost dalšího vzájemného pozorování, se velmi lišila.

Obyvatelé této oblasti si zde své tradice stále udržují zejména prostřednictvím řezbářství a sochařství, jejichž stopy jsou patrné téměř všude. Vystupují jako lidé, kteří jsou hrdí na to, kým jsou a odkud pocházejí. Otázkou však zůstává, jak se bude situace vyvíjet v dalších letech a zda-li nastupující mladá maorská generace převezme pomyslnou „štafetu“ a bude pokračovat v udržování své kultury nebo zanikne tak, jak už v minulosti zanikly jiné kultury a s nimi jejich tradice. Také vláda se v této oblasti aktivně angažuje a prostřednictvím grantů podporuje zachování zejména maorského umění. Otázkou zůstává, zda-li je to ten pravý a jediný důvod. Nelze si nepovšimnout vzrůstající vlny etnoturistiky, která je bezesporu založena především na kulturním bohatství Maorů, které sem každý rok přiláká velký počet turistů.

Je patrné, že přístup Maorů k tradičnímu umění a tradicím obecně, se liší. Z výzkumu vyplynulo, že maorské obyvatelstvo žijící mimo velká města si své umění a tradice stále udržuje a tvoří pevnou součást jejich vlastní kultury a identity. Odlišná situace naopak panuje ve městech. Převážná většina respondentů, se kterými jsem se zde setkala, již ve velké míře tradice neudržuje. Následkem jejich dlouhodobého života ve městě, došlo k postupnému úpadku maorské kultury mezi Maory.

Je otázkou, do jaké míry si Maorové dokáží udržet své kulturní bohatství i v následujících letech, a jak se k němu postaví další nastupující generace.

6 POUŽITÁ LITERATURA

AUGER, Timothy, et al. *Nový Zéland : Společník cestovatele*. Koval Jozef. Praha : Ikar, 2004. 384 s. ISBN 80-249-0365-2.

BARROW, Terence. *An Illustrated Guide to Maori Art*. 1984th edition. Auckland : Reed, 1984. 104 s. ISBN 13:9780790004105.

GRAHAM, Pita. *Maori Moko or Tattoo : Discover New Zealand*. 2005th rev. edition. Wellington : The Bush Press, 1994. 32 s. ISBN 0-908608-63-2.

MÁRA, Jiří. *Nový Zéland : Návrat k protinožcům*. Přerov : Knihkárna Strojil, 2007. 167 s. ISBN 978-80-254-0688-5.

MÁRA, Jiří. *Nový Zéland : Země protinožců*. Přerov : Knihkárna Strojil, 2005. 152 s. ISBN 80-239-5527-6.

MURPHY, Robert F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 1998. 266 s. ISBN 80-85850-53-2.

NEICH, Robert. *Pounamu : Maori Jade of New Zealand*. Auckland : Auckland Museum, 1997. 32 s. ISBN 1 86953 372 0.

READ, Herbert. *Výchova uměním*. Praha : Odeon, 1967. 422 s.

ROBLEY, H. G. *Maorské tetování*. Žďár nad Sázavou : Sowulo Press, 2008. 168 s. ISBN 978-80-903957-1-8.

SINCLAIR, Keith a kol. *Dějiny Nového Zélandu*. Praha : Lidové noviny, 2003. 373 s. ISBN 80-7106-556-0.

Velký sociologický slovník. Praha : Karolinum, 1996. 2 sv. (748, 878 s.). ISBN 80-7184-310-5.

Internetové zdroje

LÁNG, Peter. *Www.novy-zeland.wz.cz : Maori* [online]. 2005 , 21.8.2007 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.novy-zeland.wz.cz/index.php?strana=maori>>.

Cs.wikipedia.org : Tradice [online]. 2005 , 13.09.2009 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Tradice>>.

Creative NZ : Art Council of New Zealand [online]. 2008 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.creativenz.govt.nz/Funding>>.

Te Papa : Museum of New Zealand [online]. 2003 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.tepapa.govt.nz/TePapa/English/CollectionsAndResearch>>.

Te Puia [online]. 2005 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.nzmaori.co.nz/thingstoseeanddo/maci.html>>.

7 PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Maorské kmeny

Příloha č. 2 - Ženské tetování Ta Moko

Příloha č. 3 - Mužské tetování Ta Moko

Příloha č. 4 - Ukázka podpisu Moko na listině

Příloha č. 5 - Druhy přívěsků z kamene Pounamu a jejich význam

Příloha č. 6 - Ukázky maorského řezbářství a sochařství

Příloha č. 1

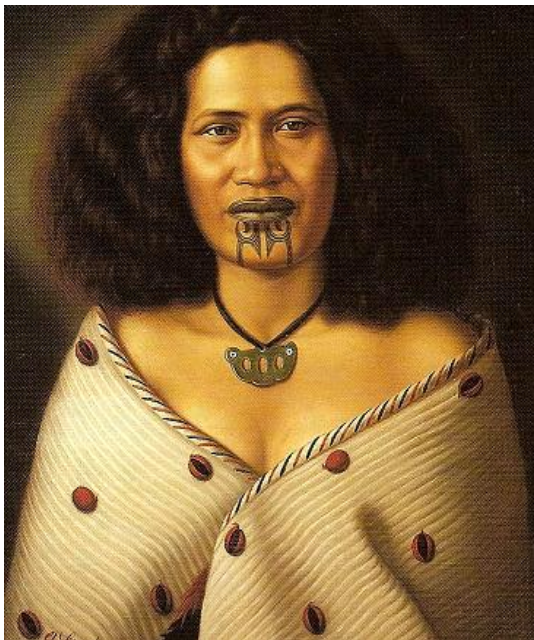
Maorské kmeny

MAORSKÉ KMENY		
Územní uskupení	Kmen	Kanoe předků
Severní kmeny (Tai-Tokerau)	1. Aupouri 2. Rarawa 3. Ngati Kahu 4. Nga Puhi 5. Ngati Whatua	Kurahaupo a další
kmeny Tainui	6. Ngati Tai 7. Ngati Paoa 8. Ngati Maru 9. Ngati Tama-Te-Ra 10. Ngati Whanaunga 11. Waikato 12. Ngati Maniapoto	Tainui
kmeny Taranaki	13. Ngati Tama 14. Ngati Mutunga 15. Ngati Maru 16. Te Ati Awa 17. Taranaki 18. Nga Ruahine 19. Ngati Ruanui 20. Nga Rauru	Tokomaru Kurahaupo Aotea
kmeny Wanganui	21. Ngati Haua 22. Te Ati Hau	Tainui a Arawa Aotea a Kurahaupo
kmeny Manawatu	23. Ngati Ruakawa 24. Ngati Apa 25. Rangitane 26. Muaupoko	Tainui Kurahaupo
kmeny z oblasti Wellingtonu	16. Te Ati Awa 27. Ngati Toa	Tokomaru Tainui
kmeny Arawa	28. Arawa 29. Ngati Tuwharetoa	Arawa
kmeny z oblasti Bay of Plenty	30. Ngati Te Rangi 31. Ngati Ranginui 32. Ngati Awa 33. Tuhoe 34. Whakatohea 35. Ngai Tai 36. Whanau-a-Apanui	Mataatua a Tainui Mataatua Tainui Mataatua a Horoua

zdroj: (Sinclair, Dějiny Nového Zélandu, s.346)

Příloha č. 2

Ženské tetování Ta Moko

zdroj: (Graham, Maori Moko or Tattoo, str.22)

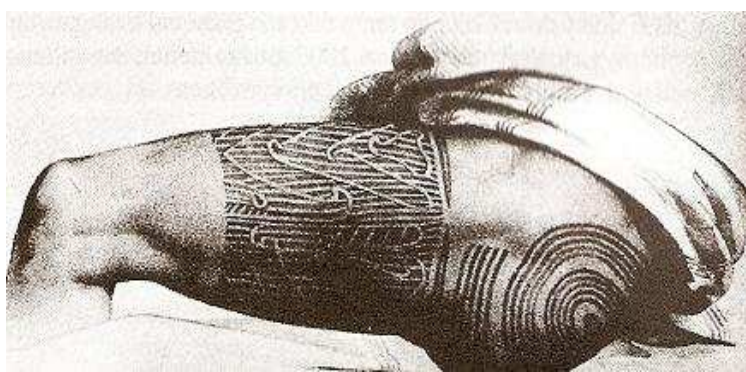
zdroj: (Robley, Maorské tetování, str.30)

Příloha č. 3

Mužské tetování Ta Moko

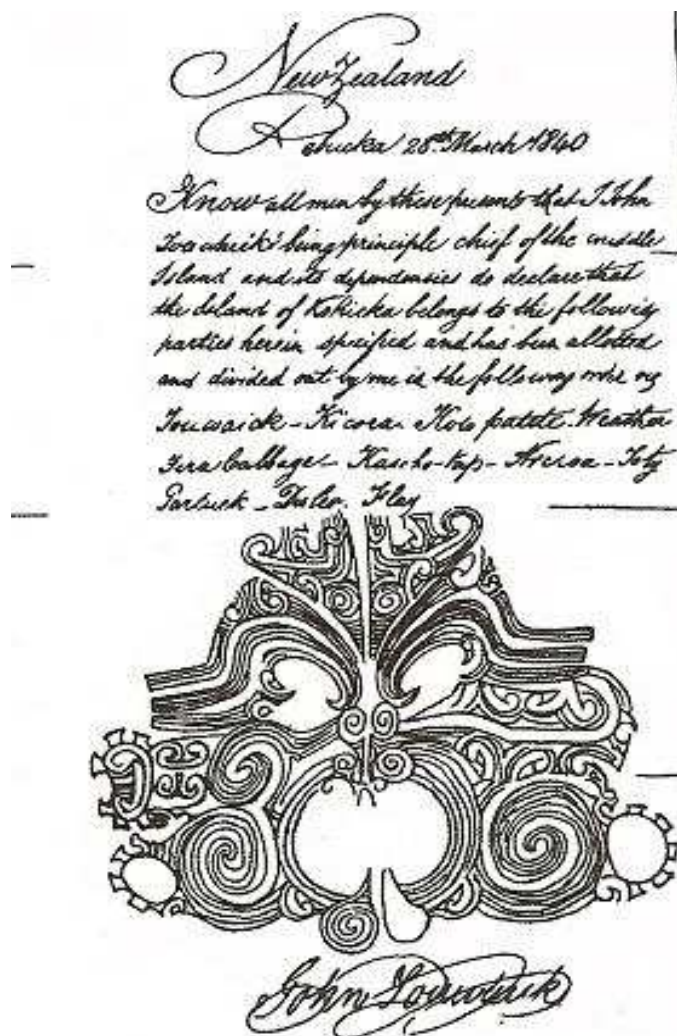
zdroj: (Robley, Maorské tetování, str.18)

zdroj: (Robley, Maorské tetování, str. 19)

Příloha č. 4

Moko podpis na listině.

zdroj: (Robley, Maorské tetování, str.10)

Příloha č. 5

Pounamu – druhy přívěsků a jejich význam

Fish Hook – Hei Matau

Význam: představuje sílu a odhodlání a přináší mír, blahobyt a dobrý zdravotní stav.

Spiral – Koru

Význam: zobrazuje nové začátky, růst a harmonii.

Triple twist – Crossover

Význam.: Představuje přátelství, kdy se dva životy stávají jedním.

Manaia

Význam: Je nositelem nadpozemských sil.

zdroj: *Jade Factory : Pendant Meanings* [online]. 2003 [cit. 2009-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.jadefactory.com/wawcs0116514/tn-pendant-meanings.html>>.

Příloha č. 6

Ukázky maorského řezbářství a sochařství

zdroj: vlastní

zdroj: vlastní

zdroj: vlastní

zdroj: vlastní

zdroj: vlastní

Kánoe Waka

zdroj: vlastní

Jedna z „tradičních“ maorských vesnic

zdroj: vlastní

Shromažďovací maroský dům Marae

zdroj: vlastní